

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 29. SRPNA 1934

Za Kč 2.—

Dopisy občana dru Kramářovi

Co se cizinci za návštěvy Ruska neukazuje FRANTIŠEK GLASER

Poesie a próza špionáže JOSEF ŠTĚPÁN

„Přítomnost“ a katolictví

Panenství a soukromé vlastnictví K. POLÁČEK

Polsko a my VLASTIMIL KYBAL

Šetřit? — Jen provise? — Brannost a aspirantský zákon

Zapomenutý návrh — Kdo se stará o konsumenta? — Bolestný hlas

Deset knížek dobrého humoru! — Přečtěte si je!

VESELÁ M Y S L

Pořádá JOSEF MACH

- I. BAŤA ZBLÍZKA. Sestavil Jos. Mach Kart. Kč 9-90
 II. ANEKDOTY O UMĚLCÍCH A LIDECH OD PERA. Sestavil Jos. Mach Kč 9-90
 III. ŽIDOVSKÉ ANEKDOTY. Sestavil Karel Poláček. (II. vydání) Kč 9-90
 IV. SSSR. V SATIŘE I V HUMORU. Sestavila N. Melníková-Papoušková . . Kč 9-90
 V. MINISTŘI A POSLanci V ANEKDOTÁCH. Sestavil Ivan Herben. Kart. Kč 9-90
 VI. DĚTSKÉ ROZUMY. Sestavil Josef Mach Kart. Kč 9-90
 VII. PRAŽSKÉ POSTAVY A POSTAVIČKY. Sestavil Ivan Herben . . . Kart. Kč 9-90
 VIII. POVIDAČKE Z HANÉ. Sestavil Vl. Navrátil Kart. Kč 9-90
 IX-X. T. G. M. MALÉ HISTORKY O VELKÉM MUŽI Kč 15.—

U knihkupců! - NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“, PRAHA XII.

ANNA MARIA TILSCHOVÁ VYKOUPENÍ

Román

Tragické vyvrcholení konfliktu ničivé autokritiky a tvůrčí síly odhalující clonu osudu nejlepšího českého malíře impresionisty je obsahem tohoto dvoudílného románu poctěného Štátní cenou

II. vydání 392 stran

v grafické úpravě

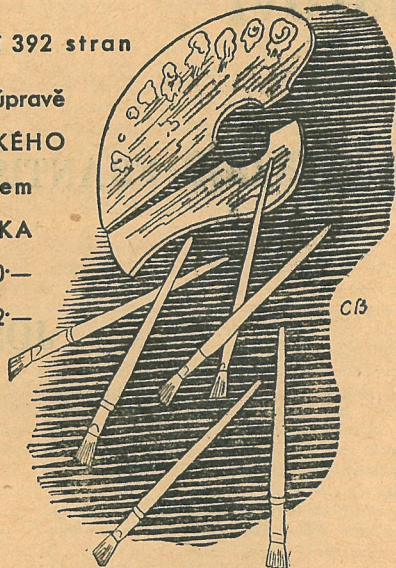
J. KAPLICKÉHO

s přebalem

J. KONŮPKA

BROŽ. Kč 40.—

VÁZ. Kč 52.—

Dodá každý
knihkupec a

FR. BORO VÝ - PRAHA

Po Stracheyovi, Mauroisovi a vůbec po moderních životopiscích je i Drnákův pokus o vnitřní biografii a výklad umělecké osobnosti pokusem, který mluvil řečí velmi výraznou. —

F. V. KREJČÍ o románu:

H VLAVOU PROTI ZDI

BROŽ. Kč 29.—, VÁZ. Kč 39.—
U KNIHKUPCŮ — FR. BORO VÝ

Přihlášky patentů, vzorů a známek

v tuzemsku i v cizině, veškeré patentové, vzorové a známkové záležitosti provádí

Ing. Stanislav Bursík, přísežný patentový zástupce
Praha II., Václavské nám. 23 n.
III. schody (Pasáž Národní Politiky). Telefon 383-21

OBSAH 34. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: ZDENĚK SMETÁČEK: Dvě cesty do Moskvy, třetí do Ženevy. — ZDENĚK PEŠKA: Registrování politických stran. — OTTO RÁDL: O mikroliteratuře. — JÁRA BROŽ: Benátský filmový festival. — B. BENEŠ: Co se smlouvami o ochraně menšin? — Ing. KAREL KOZÁK: Ceny nestoupily — ale jakost? — Zklamal nás rozum? — Strach z talentu. — Průmysl a politika. — Pražské jaro a české léto. — Kdo zavinil smrt Adolfa Marka? — Daň z racionalisace. — Politika u džbánku. — Zanášení. — Filiálky. — O německém katolicismu.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO VÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNĚ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924
Početní úřad Praha 25
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Dopisy občana dru Kramářovi

I.

Vážený pane poslanče!

Četl jsem Vaše dva články v „Národních listech“ o zpytování svědomí. Je zajímavé, jak mnoho našich vedoucích lidí začíná zpytovat svědomí teprve, když se zotavili z těžké nemoci. Řeknu otevřeně, že v tom nevidím nic zdravého, naopak důkaz, jak málo lidí na odpovědných místech dovede u nás rozumně hospodařit se životními silami. Nemoc pak je trest za tuto nehospodárnost. To platí o Vás, o Švehlovi a ještě o jiných našich vedoucích mužích. Je to jen nedostatek poznatků o správném životě a pak vůbec nedostatek sebevědomí. Naši vedoucí lidé se ztrácejí v podrobnostech, vyčerpávají se tím předčasně. Nevím, do jaké míry to platí o Vás, pane poslanče. Je-li člověku přes 70 let, nemusí už mít zásoby energie, jež měl, když byl mlád. Na druhé straně při správném a činorodém životě mělo by stáří býti jediným z nejkrásnějších údobí života vůbec, a to z mnohých důvodů. Hlavní bych viděl v tom, že starý člověk má už správný poměr k hodnotám a problémům tohoto světa — a ovšem i národa — a že se ve stáří dovede klidně usmívat různým věcem, jež mu působily starosti, pokud byl mladší.

Nechci Vám však psát proto, abych Vám radil, jak si máte vésti ve stáří. Píši Vám jedině proto, abych Vám otevřeně řekl, co si myslím o tom, abyste učinil jako politik, a v čem bych viděl něco, čemu se říká „konec je korunou díla“. Uvažoval jsem hodně o Vaší činnosti veřejného pracovníka s hlediska generace, jež bude řídit osudy národa, až Vaše generace, pane poslanče, odejde. Považuji za velmi důležité, aby příslušníci mojí generace měli jasno o tom, jakým směrem národ vésti, aby jeho budoucnost byla co nejšťastnější.

My se spolu, pane poslanče, neznáme a není toho ani potřeba. Dva čestní lidé, jimž nejde o osobní zájmy, měli by se vždy domluvit i bez formálního seznámení. Bude se Vám zdát přece snad divné, že člověku úplně Vám neznámému jde o to, aby Vaše stáří bylo co nejšťastnější, protože povaha tohoto stáří bude mít při Vašem postavení vliv i na veřejný život. A to je věc strašlivě důležitá.

Podívejte se, pane poslanče, Vy jste se po celý téměř život nesnášel s Masarykem. Pro nás mladé je dnes jisté, že jste si nepočínal vždy správně. Vaše zaujatost proti Masarykovi vznikla už dlouho před válkou. Pro nás mladé je jasné, že jak Vy i Masaryk jste měli na zřeteli vždy prospěch národa — cíl byl tedy společný. Co vás dělilo, rozdělilo a dělí dodnes, je otázka taktiky. Ta se ovšem řídí podle světového názoru. Pro nás mladé není pochyby o tom, že zvítězil názor Masarykův a že jeho humanismus je pokračováním naší národní tradice, jak ji založil Hus, prohloubili Čeští bratři, Komenský, Palacký, Havlíček. Masaryk vědomě na tuto tradici navázal — opravdu národní tradici. Je v ní národní duch, národní od-

vaha, sebevědomí, činorodost a světovost. Je to prostě tradice, z níž národ může věčně čerpat sílu, aby se důstojně uplatnil mezi ostatními národy světa. Nepochybuji o tom, že je to tradice také slovanská. Jsem pevně přesvědčen o tom, že o úspěchu osvobozovacího boje rozhodly právě síly, jež národ načerpal z tohoto zdroje.

Vy jste čerpal a dosud čerpáte velikou posilu z panslavismu, tedy zdroje, který leží mimo národ. Jinými slovy nevěřil jste v žádnou činorodou tradici vlastního národa, jež by ho posilovala a jež by byla s to ospravedlnit jeho přirozené právo na samostatný život. Je přirozené, že při tomto nazírání na život národa a jeho budoucnost musel jste vidět jeho záchranu v jiném směru a v jiném druhu činnosti nežli Masaryk.

Jde nyní najevo, že Vy jste se mýlil a že pravdu měl Masaryk. Proto je nám těžko vidět, jak se dosud vzpíráte uznat, co už dnes každý vidí. A tu si myslím, že by bylo jak pro Vás tak i pro celou naši veřejnost velmi prospěšným činem, kdybyste se s Masarykem veřejně smířil a otevřeně doznal, že jste se mýlil, že se k tomu rád přiznáváte a že Vám působí radost, že vítězství Masarykových zásad a metod znamená také vítězství národní věci. Pane poslanče, smíření dvou starců, Masaryka a Vás, znamenalo by vytvořit neobyčejně prospěšnou skutečnost, jejíž paměť by přetrvala věky. Takových skutečností není mnoho v našich pohnutých dějinách. V tom bych viděl právě korunu Vašeho životního díla a současně pojištění šťastného stáří uprostřed osvobozeného národa.

Pravda, jsem velmi skromný ve svých nadějích, že mne uposlechnete. Nikdy jste si nedal poradit českým člověkem. Mně jde o přítomnost a budoucnost národa. A pro tu můžete ještě ledacos učinit. Čin, který Vám navrhuji, nebyl by však jen ledačím, nýbrž činem prvního řádu. Stoupl byste jím neobyčejně v očích každého Čecha a vůbec každého obyvatele republiky. Jsem přesvědčen, že byste jím přispěl k tomu, aby vůdcovské postavení Čechů a Slováků v republice znamenitě získalo v očích menšinových národností a že by to také zejména ulehčilo náš poměr k Němcům, t. j. lépe jejich poměr k nám. Neboť Němci budou tím slušnější, čím větší jednota bude mezi Čechy jako takovými a Slováky. Mám konečně i za to, že by se Vaším stejně okázalým jako opravdovým smířením s Masarykem upevnila i jednota československá, jež je, podle mého názoru, nejdůležitější otázkou naší vnitřní politiky — jistě daleko a daleko důležitější nežli poměr k Němcům.

Dovolil jsem si Vám říci otevřeně, co byste mohl učiniti ve prospěch národa a jeho budoucnosti. Není to lehké, co Vám navrhuji — prospěšné činy nejsou nikdy hračkou. Naš veřejný život ocitl se na důležité křižovatce. Tvoří se jednotný národ československý. Naše budoucnost by byla mnohem šťastnější, kdybychom od této křižovatky kráčeli jednotněji, uceleněji myšlenkově i mravně. Čin, který si od Vás dovoluji žádati, přispěl by k tomu nemalou měrou. Po-

dal byste tím důkaz, že dovedete své svědomí zpytovat i v jiných směrech nežli státně zaměstnaneckých.

J. D.

13. prosince 1932.

II.

Vážený pane poslanče!

Psal jsem Vám dne 13. prosince m. r. a můj tehdejší dopis byl věnován otázkám výhradně politickým. Dnes prosím, abyste mi dovolil, abych Vám řekl něco o našich hospodářských věcech. Budu zase zcela upřímný.

Je skutečností, že za 14 let svobody naše hospodářská samostatnost není o mnoho více zabezpečena nežli byla v době převratu. Pravda, současné neuvěřitelné hospodářské zmatky ve světě těžce doléhají na stát, který je odkázán na vývoz v takové míře jako stát náš. To platí tím spíše, že většina našeho exportu provádí se cizím prostřednictvím a naši výrobci na druhé straně také svou potřebu surovin hradí zásluhou cizích prostředníků. V tomto směru nestalo se buď téměř nic anebo jen velmi málo.

Povím Vám jeden důvod této neblahé skutečnosti. Je povahy politické. Všímám si trochu mládeže našich zámožných lidí a žasnu někdy nad její naivností. Na otcovu práci se většinou dívají s patra a hospodářsky mysliti vůbec nedovedou. Protože se nestarají o vlastní budoucnost, nestarají se ani o budoucnost národa. Masaryk a jemu blízcí lidé jsou jim pro smích a velikou radost jim působí vědomí — bůhví z jakých pramenů načerpané — že Masaryk vede stát do záhuby. Jejich politickým patronem byl jste do nedávna Vy, pane poslanče, a nyní se zdá, že jste byl vytlačen p. Stříbrným.

Proč Vám vykládám tyto skutečnosti? Jenom proto, abych Vás upozornil na ovzduší, v jakém tito mladíci vyrůstají. Toto ovzduší jsou ovšem živí lidé — rodiče těchto mladíků. A tito jsou bez výjimky příslušníky Vaší strany a mnozí ve Vás vidí něco jako boha. S politického hlediska máte na ně vliv neomezený. Jakého druhu tento vliv je, toho jasným důkazem jsou jejich nerozumné děti. Místo aby přemýšlely o tom, jak se účastniti hospodářského života národa, jak se starati o rozmnožení příležitosti k práci pro našeho pracujícího člověka, nalézají zalíbení v tom, že hanobí jednoho z největších mužů našeho národa a ostatní stejně zasloužilé. To je právě to nejstrašnější v našem životě, že muži, kteří by nám měli sloužiti příkladem neúměrné práce pro blaho národa, jsou snižováni, jsou prohlašováni za usurpátory veřejné moci, za nešťestí. Jaký div, že takovému mladíkovi se nakonec zdá, že národ nemá žádných vyhlídek do budoucnosti a že by tudíž bylo směšné ukládati si nějakou odpovědnost za něco, co nebude. A tu, pane poslanče, troufám si říci, že i Vás v tomto směru postihuje velmi vážný kus viny. Nikdy jste se netajil svou antipatií k Masarykovi, Benešovi a j. Na mladících, o nichž Vám píši a jež jsou naší smutnou skutečností, se můžete přesvědčiti, jak takové jednání — v jádře zcela libovolné, t. j. vyplynoucí z pohnutek čistě osobních — může mítí dalekosáhlé následky pro hospodářský život národa. Jsem přesvědčen, že Vaše ne vždy plně uvážené jednání vůči Masarykovi se projevilo a projevuje i hospodářsky, a to zejména v tom směru, že naše styky s cizinou dějí se stále ještě prostřednictvím cizinců větší-

nou proti nám zaujatých. Nemůže tomu býti jinak, když tolik lidí u nás je zbytečně zneklidňováno problémy tam, kde žádných problémů není a kde jsou jen osobní nechutenství. Kdyby naše zámožné vrstvy místo neplodné nikoliv oposice, nýbrž obyčejného rozmaru se byly pustily do hospodářské práce ve spolupráci se všemi vůdčími činiteli, bylo by u nás dnes hospodářsky lépe. Bohužel, je smutnou zásluhou Vašeho politického působení, že byly úplně zbytečně rozvířeny staré spory, jež stojí tolik národní energie. Nejsme ještě tak daleko, abychom cokoliv z naší národní energie mohli promrhávati tak lehkomyslně.

Přemýšlím-li o našem hospodářství, představuji si je v duchu jako člověka těžce krvácejícího z různých ran. Rány nedotkly se sice srdce, jsou však stejně krajně nebezpečné, protože člověk může konec konců vykrvácti z každé rány, jestliže se včas neošetří. Těmito těžkými ranami našeho hospodářského těla jsou těžké průmysly, převážně v rukou německých. To, co se děje za dveřmi různých těch kartelů, mělo už dávno býti předmětem nejvážnější pozornosti našich politických činitelů. Tyto kouty obývané často nejzavilejšími nepřáteli našeho státu a národa musí býti konečně osvětleny. Nejsme přece už hloupá trdla!

Podívejte se, pane poslanče, na tuto věc. Ve správních radách četných německých podniků sedí naši lidé. Je mezi nimi mnoho Vašich straníků. Co učinili pro hospodářské osvobození našeho národa a státu? Myslím, že byste jen těžko odpovídal na tuto otázku. To se stejně týká strany republikánské, lidové a myslím že všech. Slyšel jsem, že Němci mají z těchto našich lidí jen dobrý den, neboť prý stačí několik desetitisíců odměny za správní radovství, aby takovému českému člověku přešel zájem o všecko další podrobné zkoumání hospodaření dotyčného podniku.

Jestliže dnes naši hraničáři volají, že jsou hospodářsky více utiskováni nežli za Rakouska, pak je to také zásluhou toho, že čeští lidé, zasedající ve správních radách německých podniků, nekonají svou povinnost. Vyplývá to zase jen z národní vlažnosti našich zámožných tříd, které nemají zájmu na státu a národu, na jehož správě jsou také účastniti zastupci dělnických vrstev. Toto odcizení jednotlivých vrstev národa pro různost politického nazírání — velmi často je to jen strach o vlastní kapsu — je také jednou z našich přímo hrůzných skutečností. Může býti něco strašnějšího než když naše politické strany posuzují Němci utiskovaného hraničáře s hlediska jeho politické příslušnosti a nikoliv především jako Čecha, kterému se křivdí? Stejně hrozné je, považuje-li se to jen za záležitost úřadů. Vstávají mi někdy prostě vlasy na hlavě, když slyším, co se mezi prostými lidmi mluví o poměrech v pohraničí.

Vyprávěla mi jedna paní, příslušnice Vaší strany, že poslaly hraničářům vánoční nadílku, a podotkla, že se tato nadílka neprojevila nijak politicky, t. j. že nepřibýlo straně hlasů. Věřím, že dovedete pochopiti tento úpadek (lépe snad nedostatek) občanského vědomí. Ona paní po druhé asi neposlala hraničářům nic, protože si asi řekla, že pro „socany“ nestojí za to něco podnikat. Uznáte zajisté, že tam, kde se lidé ptají nejdříve po politické příslušnosti a podle toho potom zařizují své jednání, není možno mluvit o národu, nýbrž o třídách a skupinách stojících ve vzá-

jenném nepřátelství. U nás, díky bohu, tento primitivismus poněkud ochabl, bude však potřebí ještě mnoho cílevědomé práce, nežli budeme moci mluvit o plném zániku tohoto barbarského stranictví, k jehož rozkvětu mocně přispěla i Vaše strana a Vy ovšem také osobně. Věřím, co jsem Vám napsal už v dopise prvém, že se tvoří jednotný národ československý a že bychom měli všichni podporovati tento blahodárny vývoj, aby se uskutečňoval vědomě a záměrně v souhlasu s tradicemi našich nejlepších lidí. Jednou z nejdůležitějších cest je hospodářská činnost v duchu sociální spravedlnosti.

Parlament bude jednati o kartelovém zákoně. Čtu v novinách, že Vaše strana se staví proti němu a že s ním spojuje nějaké junktim. Nevím, co je na tom pravdy. Jako Čechu je mi jasné, že takový zákon potřebujeme, protože to bude při jeho energickém provádění obvaž na krvácející rány našeho hospodářského těla.

Národní socialisté znovu rozvířují otázku dolů a opakuji starý požadavek vnučené správy. Vaše strana je prý také proti tomu. Rád bych věděl, proč. Což je možné, že by Vám a Vaší straně překážela okolnost, že se hlásíte k principu soukromého vlastnictví? Myslíte opravdu, že by vyvlastnění německých těžařů neprospělo i podnikatelským kruhům našim? Ve Zlíně to pochopili a píší ostře proti kartelům. Okraje Čech musí býti námi hospodářsky zvládnuty. Sami Němci nechápou, proč se v tomto směru za 14 let od převratu mnoho nestalo. Budete-li mysliti jako Čech a nikoliv jako zastánce soukromého vlastnictví, učiníte vše, co je ve Vaší moci, aby účinná kontrola dolů stala se skutečností a aby náš spotřebitel neplatil uhlí tak draho. A stejně jako Čech od Vás očekávám, že se energicky postavíte za všechna zákonná opatření, jež směřují k omezení banditismu, tolik ještě kvetoucím v hospodářské oblasti. Zámožní lidé nemohou učiniti nic lepšího pro obhájení svých zájmů nežli uskutečňovati spravedlnost, neboť, jak praví jedno čínské přísloví, je hanbou pro stát, který se řídí spravedlností, žijí-li v něm chudí a žebráci, stejně však je hanbou býti bohatým a váženým ve státě, který se spravedlností neřídí. A o spravedlnost Vám zajisté jde. Osobně jsem přesvědčen, že se státy musí tímto příslovím řídit stále více a více. Problém lidské bídy nedá už dlouho čekati na své vážné řešení, nemá-li svět zmizeti v nějakém krvavém víru bratrovražedných válek.

J. D.

24. června 1933.

III.

Vážený pane poslanče!

Mám před sebou Vaše úvodníky „Národních listů“ č. 185 a 199. Je mi líto, že Vám píši o politických prázdninách, od nichž jste si, jak přiznáváte, sliboval klid a osvěžení. Na druhé straně vím ze zkušenosti, že klid a ujasnění nálady a duchovní posilu přináší nám často důkladnější promyšlení problémů, jež naši mysl zajímaly již dříve. A politické prázdniny mohou býti k tomu velmi dobrou příležitostí.

Pro Vás takovým problémem je otázka slovanská, které jste věnoval více času a úsilí, nežli kterékoliv otázce jiné našeho veřejného života.

V článku „Jubileum, na které se nezapomíná“ se zřejmým vnitřním zadostiučiněním vzpomínáte na slovanský sjezd z r. 1908, jehož jste byl předsedou a

na němž se Vám podařilo sblížit — podle Vašeho mínění — Rusy a Poláky, od kteréhožto sblížení jste si sliboval také posilu pro českou věc tím, že by Poláci, kteří měli v Rakousku značný vliv, mohli příznivě prostředkovati mezi Vídní a Petrohradem a tak Rakousko vyvésti z područí Berlína.

Bohužel, věci se vyvinuly úplně jinak — Vídeň zůstala otrokem Berlína a nástrojem jeho protislovanské politiky a sjezd, který Vy považujete za důležitý, zůstal pouhou epizodou, k níž dnešní český člověk marně se snaží nalézt nějaké pozitivní stanovisko. Ke konci článku pak projevujete obavu, že český národ ze samé pokrokové humanity zapomene na služby, jež mu Rusko prokázalo, a že dějiny budou o nás mluvit jako o nevděčných Habsburcích.

Dovolu mi nyní, abych Vám řekl své mínění o slovanské otázce. Je přirozené, že začne-li Čech mluvit o slovanské otázce, musí mluvit o Rusku. Byl jsem v Rusku jako zajatec čtyři leta, znám dobře rusky a seznámil jsem se s ruskou literaturou a ruským životem velmi dobře. A tu mne přirozeně udivuje, že je veliký rozdíl mezi způsobem, jak se díváte na Rusko Vy a jak se naň dívají inteligentní Rusové. A stejně je podivné, že hledisko těchto inteligentních Rusů je téměř totožné s hlediskem skupiny, jež v našem veřejném životě proslula pod jménem realistů a jejímž vůdcem byl a dosud je Masaryk. Četl jsem Masarykovo dílo „Rusko a Evropa“ po návratu ze zajetí a byl jsem překvapen, jak Masarykovy názory věrně tlumočí dojmy, jež jsem si z Ruska odvezl. Stejně i Havlíček pověděl leccos pravdivého o ruském životě. Četl jsem také Vaši „Ruskou krisi“. Ta však, bohužel, mne jen utvrdila v přesvědčení, že Vy, pane poslanče, skutečný ruský život neznáte a že se naň díváte okem ruských aristokratů, o nichž Masaryk napsal, že je to „organisoovaný strach z práce“. Tato třída řídila osudy Ruska po celá stáletí a řídila je takovým způsobem, že nakonec došlo k revoluci, jež ruskou aristokracii zničila. Naříkat proto nad osudem této třídy, který si sama připravila, bylo by naivním počínáním. Je stejně naivní, jestliže lhostejnost k osudu této třídy si vykládáte jako neslovanskou nevděčnost k Rusku. Skutečnost je taková, že s hlediska našich národních zájmů je osud ruské aristokracie a jejích nohsledů pouhou lapálií. Říkám Vám to, ač vím, že mne za to nazvete nekulturním člověkem a brutálním sobcem. Zničením této třídy uvolnil si veliký ruský národ cestu k lepší budoucnosti, což je věc, jež stojí za to, aby jí byla obětována existence příživníků, byť těchto bylo sebe více. Romanovci stáli v čele ruské aristokracie a je jen přirozené, že je stihl osud všech ostatních ruských aristokratů. Měli tisíckrát možnost zasáhnouti do ruských poměrů a dáti zemi aspoň nejprimitivnější občanské svobody. Neučinili tak, naopak svou zaslepeností a pod vlivem špatných rádců trvali neochvějně na absolutismu tak strašlivém, že země, jak správně postřehl Masaryk, zůstávala na úrovni čistě středověké.

Podívejte se na jednu příznačnou maličkost. Byl jsem několikrát už tázán, jaký slovník bych doporučil k studiu ruštiny. Přicházím vždy znovu do rozpaků, protože nemáme dosud encyklopedický ruský slovník. To je svého druhu skandál. Tolik se toho namluví o slovanství u nás a chybí nám slovník ruského jazyka, neboť pomůcky, které tu dnes jsou, ne-

jsou než pomůcky pro školy. Z čeho Vy, pane poslanče, jste se učil rusky? Asi z německých slovníků jako já! Je to důstojné příslušníka národa, jehož vztahy k Rusku jsou tak dávného původu? Já si myslím, že byste prokázal dobrou službu ruskému národu a jeho kultuře — stejně i českému národu — kdybyste místo planých nářků nad českou nevděčností dal podnět a snad i prostředky k tomu, aby takový slovník byl konečně vydán a aby se stal ozdobou knihovny každého uvědomělého Čecha. To by byl opravdu čin praktického slovanství a pomník záslužné práce.

Poměry se v poslední době vyvíjejí směrem, který Vás musí hluboce znepokojovati. Evropa se sblíží s Ruskem a málo se stará o ruskou emigraci. Polsko, Malá dohoda a Francie uzavřely se Sověty akty o neútočení. Je to nesporně svého druhu uskutečnění spojených slovanských států. A zase za jakých Vámi nečekaných okolností? Kdyby to bylo co platno, politoval bych Vás. Musí Vám býti asi velmi smutno ze všech těch současných skutečností národního i mezinárodního života, protože jsou v příkrém rozporu s Vašimi názory. Jaký div, že si v této bezútěšné situaci pomáháte vzpomínkami na „tempa passati“ a zapomínáte se tak daleko, že tvrdíte, že nejradostnější událostí Vašeho života byla věc, jež pro život národa neměla významu. Při Vašem vlastenectví by se dalo čekat, že nejradostnější událostí Vašeho života bylo obnovení národní samostatnosti. Myslím, že byste měl býti opatrnější při Vašich veřejných projevech a dáti se méně unášeti city.

V současném národním životě nenašel jste svého místa a už je nenaleznete. Za Rakouska jste dělal velmi málo obtíží vládě — v republice téměř samé obtíže. Cítíte se odstrčen. Tím si vysvětlují, že jste stál kmotrem každému výstřednímu hnutí, jež u nás od převratu vznikla (povrchní nacionalism, fašismus, stříbrnáctví) a jež všecka vznikla z osobních pohnutek a přispěla nemálo k rozvratu našeho veřejného života.

J. D.

1. srpna 1933.

IV.

Vážený pane poslanče!

Den, kdy Vaše strana se rozhodla vystoupiti z vlády, protože nesouhlasí s měnovými opatřeními, jež se chystají, měl byste si ve svém deníku poznamenati hodně silným černým křížem.

O co jde při chystaných měnových opatřeních? Jde o to zjistiti, kde je jádro problému. A toto jádro spočívá v tom, že zásluhou deflace beze vší zásluhy domohla se finance — tato se staví za Vaši stranu — nesnesitelného vlivu na naše národní hospodářství, a tento vliv uplatňuje se tak, že naše hospodářství začíná se podobati hřbitovu. Lidé vidí, že hotové peníze denně přibírají na hodnotě, aniž jsou nuceni hnouti prstem, a proto si je šetří a omezují spotřebu všeho druhu. Neení-li spotřeby, nemůže býti ani výroby, jež se musí omezovati. Tedy také zásluhou deflace dospěli jsme tedy ke stavu, kdy hrozí nezaměstnanost všech, kdož jsou v národě odkázáni na důchod z vlastní práce. To jsou věci, jež dnes chápe kde kdo, s výjimkou lidí, které máte čest shromážďovati ve své straně.

Vláda poučena také zkušenostmi, především Anglie, se rozhodla, že opustí deflacii, jež korunu nadmíru zhodnotila, a že nastoupí cestu devalvace. Mně

je naprosto jasné, že jde při tomto opatření o ryze technické operace, jež nijak neohrozí národní bohatství — naopak rozhojní je, protože rozmnoží příležitost k práci. A jediné práce je zdrojem bohatství, nikoliv pobírání bezpracného důchodu z uložených peněz anebo z cenných papírů. Vy se snažíte veřejnosti namluvit, že vláda se pouští do nebezpečných pokusů, jež jsou s to otrásti Kč, tímto odkazem ministra Rašína.

Opatření, jež se provádí s měnou, je věcí velmi prospěšnou pro naše národní hospodářství. Kdybyste jen chvilku se zamyslel nad soustavou moderního peněžnictví, musel byste si říci, že něco tak nelidského nemůže déle trvati. Soustava, jež umožňuje, aby lidé, kteří prstem nehnu, měli nejvíce poukázek na všechny slasti tohoto světa, zatím co lidé, bez jejich práce by svět zahynul, nemají buď žádných anebo v množství nedostatečném, je soustava nemravná a musí býti nahrazena soustavou mravnější.

Řeknu Vám nyní praktický doklad, jak se dělají nesnáze v hospodářství. Mám to z hodnověrných míst, od lidí, kteří jsou na odpovědných místech. Běží o případ, který se stal u jedné akciové společnosti, patřící do koncernu Živnobanky. Když přišla manie snižování platů, snížilo ředitelství úřednictvu platy. Ušetřilo se tím asi 60.000 Kč ročně. Přirozeně, že ředitel počínal si při tom jako typický český hulvát, t. j. s dávkou neuvěřitelné hrubosti. Tento výtečník je velikým Vaším ctitelem. Stalo se, že společnost nakoupila ze spekulacních důvodů zboží, na němž během měsíce ztratila milion Kč. Potom porušila nějaké ujednání (ze závažných důvodů je nejmenuji) a musela zaplatiti 1½ mil. Kč pokuty. Když mi toto vše jeden můj známý vyprávěl, zeptal jsem se ho, kde že na to společnost bere, když se s úřednictvem tahá o ubohých 60.000 Kč a když jim říká, že kdyby měli trochu soucitu se závodem, že by sami dobrovolně odešli a nečekali na výpověď. A tu mi můj informátor řekl, že společnost má 21 mil. Kč tichých rezerv a z těch že se to odpíše. Tento případ se skutečně stal. Přál bych si, abyste se nad ním zamyslel, protože to není případ ojedinělý. Tož tak jednají lidé, jimž jsou svěřeny miliony národního majetku a řada existencí českých lidí. Takovým způsobem jednají lidé, kteří na veřejnosti vystupují jako obhájci národních zájmů. Pro takové jednání ovšem slušný člověk nemá nic jiného nežli opovržení. Přál bych si, abyste dosáhl takového stupně mravní citlivosti, abyste i Vy mohl opovrhovati takovou luzou. V Hořovicích je továrník X. Tento povedený muž zavřel továrnu, protože prý nemá na výplatu dělníků. Zjistilo se, že má 5 mil. Kč na spořitelni knížce. Takových případů je bezpočet.

Co z toho vyplývá? Vyplývá z toho jasně, že lidé, u nichž právem by se dalo očekávat, že budou mítí jakés takés vědomí odpovědnosti vůči celku, ho vůbec nemají a že myslí jen na sebe. Nedostali se ještě tak daleko, aby pochopili, že, kdyby se jejich příkladem řídil každý, by to vedlo k úplné společenské anarchii a zdivočení, že je to přímá cesta k nejhorším sociálním otřesům. Tak jednají lidé zotročení kultem zlatého telete.

Jsem přesvědčen, že kdyby Vaše strana byla vedena člověkem, který by dovedl ukázati na důsledky takového krátkozrakého jednání a který by čas od času dovedl ukázati zuby, že by z našeho života zmi-

zela mnohá nesnáza. Pro Vás byla nyní zase veliká příležitost ukázat, že jste vůdce a že máte odvalu bít se za věci, o nichž většina Vašich straníků smýšlí nesprávně. Bohužel jste této veliké příležitosti použil jen k mluvení o ohrožených vkladech.

Rozhodnutí vlády je rozhodnutím historickým. Byl učiněn kříž nad zásadami ortodoxní finance, jež v celém světě uvedla hospodářství do nebyvalého zmatku. Dnes jde o demokratisaci hospodaření jako logický důsledek politické demokracie. Pracující vrstvy nechtějí býti více trpným objektem nesvědomitého vykořisťování nenasytné finance. Také proto je potřebí hospodářství demokratisovat, aby nedošlo k diktatuře. Při dnešním chápání peněz musí k ní dojít, třeba bez viditelného diktátora. Bankokracie je diktaturou nejnebezpečnější. Plíží se po cestách, jež nejsou známy. My u nás jsme ve spárech této diktatury dokonale. I v Americe v nich byli a s nejvyšším napětím sil se z nich dostávají. My se také z nich chceme dostat, protože chceme žít. A nejen to, chceme žít hospodárněji, protože šťastněji. J. D.

Vinohrady 21. února 1934.

poznámky

Polsko a my

Prezident Masaryk praví na jednom místě své „Světové revoluce“, že o sudbách všech národů rozhodují přirozené a historické reality, nikoli fantastické plány a přání nesoudných politiků, a proto že je úkolem pravých státníků, jasně si uvědomit situaci domácí i zahraniční a podle toho postupovat.

Nikdo nepopře, že dnešní situace evropská není příznivá, a pravdu má jeden národohospodářský list německý, praví-li, že po smrti Hindenburgově leží nad Evropou hrozné ticho a jako před dvaceti lety spočívá na mezinárodní diplomacii největší odpovědnost za další vývoj věci. Přišla zajisté doba, kdy každý stát musí zhodnotit své zahraniční vztahy s hlediska nikoliv prestiže národní nebo diplomatických kombinací, nýbrž s hlediska vlastní i obecné bezpečnosti a mírumilovné politiky. S toho hlediska dlužno posuzovat též naše vztahy k našemu velkému sousedu na východě, Polsku.

Jako za starých časů, tak i za patnáctiletého svého trvání měl náš stát k Polsku kladnou politiku, která byla definována z odpovědného místa slovy, že Polákům i Čechoslovákům musí jít především o budoucnost, poněvadž oba státy jsou vysoce na sebe odkázány, politicky pro sebe nezbytny a existence jednoho je druhému předpokladem a nutností. Toto stanovisko došlo smluvního výrazu politickou smlouvou z r. 1921, likvidační smlouvou tešínskou z r. 1925 a nepřímo locarnskými úmluvami z téhož roku.

Je obecně známo, že přátelský poměr mezi oběma zeměmi byl zkalen pod vlivem nacionálně-socialistické revoluce německé, která pohnula polskou vládu k opuštění dosavadního systému bezpečnostního, basírujícího na aliančních smlouvách s Francií, a k zajištění svých hranic na západě přímou dohodou s německou vládou.

Soudíme, že význam této dohody byl přeceňován jak v Polsku, tak i v Německu, a domníváme se, že Polsko nestaví politiku své bezpečnosti na této dohodě. Důkazem toho je, že polská vláda usiluje o dohodu s jinými státy, nejme s baltickými, a že pěstuje srdečné vztahy se svým jižním sousedem a spolenecem, totiž Rumunskem. Polská politika pokouší se nesporně o vybudování takové situace ve východní Evropě, která by zajistila novému státu maximum bezpečnosti při minimu závaznosti proti zevnějšímu útoku v případě válečného konfliktu evropského. Tato bezpečnost má být zajištěna nikoliv politickými a vojenskými aliancemi, jako jest aliance uzavřená s Francií, nýbrž samostatným systémem politickým, který záleží v zabezpečování se dvoustrannými smlouvami o neutocení bez jakýchkoliv závazků ku pomoci všeobecné povahy. Polsko dává přednost tomuto systému ze tří důvodů: předně, že je zbavuje souručenství za cizí napadené státy, jež by mohlo

učinít z polského území bojiště cizích vojsk, za druhé, že chráně svobodu jeho pohybu, zvyšuje cenu jeho přátelství a eventuálního spolku v případě všeobecné konflagrace, nebo jen konflagrace místně omezené, a za třetí, že činí z Polska podle domnění tanáčnických koncentračních bod možných aliancí se státy ležícími mezi Ruskem a Německem, čili v onom nebezpečném pásmu, jež se táhne od Skandinávie až po Balkán, země podunajské z něho nevylučující.

Je nezbytno chápat tuto polskou politiku a uznávat, že vyhovuje přáním a potřebám sousedního státu. Úkolem realisticke politiky je nezamítat tyto nové směrnice mocenské akce, nýbrž hledět smířit je se směrnicemi naší všeobecné a východní politiky, která není, jak doufáme, vyčerpána východním paktem, ač tento máme za prospěšný míru celé východní Evropy. Jako Francii, tak i Československu přísluší, aby se snažilo o „přehodnocení hodnot“ ve styku s Polskem, které jako uznaná velmoc východoevropská má samo zájem na tom, aby upravilo pozitivně svůj poměr ke svému západnímu sousedu slovanskému, jenž má s ním dlouhou společnou hranici.

Při této úpravě nutno odložit všecky předsudky prestižní a posuzovat drobné spory podle jejich lokálního významu. Oba státy mají jeden velký cíl společný, jímž jest obrana jejich státní nezávislosti proti zevnímu útoku a uchování územního status quo. Tohoto cíle mohou dosáhnouti nikoliv vzájemným pod- a nadceňováním a ještě méně vzájemným osočováním nebo ignorováním. Je třeba, aby vláda pražská i varšavská projevily ochotu ke vzájemné dohodě obranně ve formě, která je shodná s jejich politickými směrnicemi a závazky mezinárodními a která zajišťuje vzájemné přátelství ať na deset let, ať na trvalo. Víme, že také s polské strany se ozývají hlasy, jež se dožadují větší jasnosti v polské zahraniční politice a volají, aby se polská vláda v zájmu věci postavila k palčivým otázkám s otevřeným hledím a s jasným plánem. Jsme přesvědčeni, že i na československé straně se pociťuje potřeba upravit náš poměr s celým východem a speciálně s Polskem, neboť bylo by příliš neprozřetelným, kdyby v dnešní rozvrácené a nejisté době odkládaly se naléhavé otázky celostátního zájmu na dobu neurčitých dohod mezinárodních anebo kdyby se musely řešit v okamžiku diktovaném nečekanými událostmi.

Dr. Vlastimil Kybal.

Šetřít

Slyšíme často, že možnosti úspor ve státním hospodářství jsou již vyčerpány; často čteme stížnosti a protesty, že s úsporami šlo se až příliš daleko, zejména — na př. — ve školství. Jistě že by se tu a tam v rozpočtu našla položka, která by mohla být snížena; ale první etapa mechanických škrťů je zhruba vyčerpána. Rozpočet se mechanicky osekal na menší rozměry. Tam, kde byly miliony, se škrťlo několik milionů; kde byly tisíce, škrťlo se několik tisíc. Ale právě úspornosti v rozpočtu nedocílil se jen mechanickými škrťy. To je metoda negativní. Positivní cestou by byla nová organizace veřejné správy, sestavení státního rozpočtu podle závažnosti úkolů, které stát musí plnit. Státní rozpočet i po provedených škrťech je velmi nerovnoměrný. Ministerstvo financí dovede čelit resortním požadavkům jen zčásti; není tu instituce, která by uskutečnila rozpočtovou rovnoměrnost; i po provedených škrťech zůstává rozpočet neorganickým seřazením jednotlivých kapitol. Některým v lepších časech bylo přáno více a proto i škrťy (mechanické) necítí tak, jako resorty, které svůj rozpočet sestavovaly přísněji. Mechanické úspory zmenšily rozpočet, ale jeho vnitřní nerovnoměrnost zůstala táž. Mluví se o nutnosti reorganizace veřejné správy, o nutnosti její ekonomisace. Zrušení ministerstva zásobování lidu bylo prvním a také posledním krůčkem a to krůčkem ceny pochybné, neboť právě v této době se ukazuje, jak důležité je chránit konsumenta před zdražováním. Šetřít nelze jen škrcením a škrťáním výdajů; předpokladem úsporného systému je dobrá organizace a k té jsme se ani krůčkem nepřiblížili. V. G.

Jen provise?

Opět se dostala před soud věc odborového rady z ministerstva obchodu, Dr. Davida. Při předchozím přelícení byl Dr. David ze žaloby zproštěn, ježto soud dospěl k názoru, že při těch 150.000 Kč, které Dr. David přijal od právního zástupce firmy Siemens a Halske, nešlo o úplatkářství, nýbrž o provisi z pozemkového obchodu (z prodeje firmy „Zenith“ v Přelouči firmě Siemens a Halske), tedy ne o odměnu za zprostředkování návštěvy u ministra Noska, jak tvrdila žaloba. — Dr. Nosek, bývalý ministr, nebyl vyslechnut, protože nebyl zproštěn úředního tajemství. — Proti tomuto osvobozujícímu

rozsudku podal státní zástupce zmateční stížnost a soud vyřknul tento rozsudek: Obžalovaný Dr. David se dopustil přechýlnu zákona o úplatkářství, ale delikt jeho je promlčen a proto nelze vynésti rozsudek odsuzující. — I proti tomuto rozsudku podal státní zástupce zmateční stížnost, takže celým případem Dr. Davida se bude poznovu zabývat soud.

Ale tento případ nemá jen svoji stránku soudní. Čistota veřejné správy jest jedním z předpokladů a základů dobrého státního vývoje, z nichž nelze jen tak slevovati. Jest nutno litovati, že bývalý ministr Dr. Nosek nebyl zproštěn úředního tajemství, neboť tím se zabránilo, aby z této strany se vneslo jasno do věci, která by měla býti osvětlena. Můžeme se jen tak spokojiti s vysvětlením, že 150.000 Kč nedostal Dr. David za zprostředkování návštěvy u tehdejšího ministra pošt a telegrafů, že tyto peníze dostal (jen) za zprostředkování prodeje továrny „Zenith“ firmě Siemens a Halske? Od které doby se úředníci ministerstva obchodu zabývají zprostředkováním továrny říšskoněmecké firmě, která měla zájem na tom, aby byla vzata v úvahu při dodávkách ministerstvu pošt a telegrafů, resp. jeho podřízeným úřadům? Jaká to byla transakce, kterou prováděla firma Siemens a Halske, že Dr. Davidovi byla dána provise 150.000 Kč? Co učinilo až dosud ministerstvo obchodu, aby vysvětlilo, proč a jak její úředník se exponoval v této věci? Na firmě „Zenith“ v Přelouči byla interesována lidová strana resp. její hospodářské instituce. Z této strany byl tu zájem, aby se „Zenith“ dostal do jiných rukou. Exponent této strany byl tehdy ministrem pošt a telegrafů, a lidová strana — ač v tisku to bylo žádáno — až dosud nesdělila ničeho o svém vztahu k „Zenithu“. Případ Dr. Davida vrhá podivné světlo na zákulisí politiky našeho průmyslu. Případ Dr. Davida nepatří jen před soud. Tento případ by měli rozvinouti ti, jimž jde o čistotu veřejné správy, o to, aby úředníci ministerstva nepřijímali 150.000 Kč, omlouvajíce se, že to byla jen provise.

V. G.

Brannost a aspirantský zákon

Říká se o nás Čechoslovácích, že rádi vzplaneme, ale že pak hoříme jako sláma, což znamená, že náš entusiasmus, ať již jest to pro cokoli, rychle shoří. Není to právě nejpěknější rys povahy, ale mnohé svědčí o tom, že jest na této charakteristice hodné pravdy. Nyní na př. právě hoříme pro brannost. Dny brannosti, když seznamují veřejnost s prací a výsledky práce naší armády, jsou jistě na místě, poněvadž chceme i takto nevraživému zahraničí ukázati, že bychom se jen tak nedali, kdyby je něco vůči nám napadlo a že jsme připraveni! Ale dny brannosti začaly pořádat všechny spolky, přímo i nepřímě. A tak můžeme vidět obrázky z veřejných cvičení tělocvičných spolků, jak v průvodě aneb na cvičišti si i děti hrají na vojáky pomocí papírových koní aneb dřevěných zbraní. Zkrátka, je to někdy nemožné a také nevkusné.

Můžeme-li však říci, že dny brannosti jsou u nás tam, kde do toho mluví vojsko, pořádaný s určitým plánem a že mají tedy svůj význam pro brannost národa v tom demokratickém slova smyslu, tu to nemůžeme říci o některých zákonech a ustanoveních, které význam takové brannosti staví prostě na hlavu. Dosud na př. jsou všichni ti, kdož konali vojenskou službu republik, proti těm, kdož jí nekonali, existenčně zkráceni. Vojenská služba se dosud do civilní služby nezapočítává i když oprávněnost tohoto požadavku velmi dlouho uznávají, myslím, všechny politické strany bez rozdílu. Snad jenom našim komunistům to nesedí, i když jsou dnes se svým antimilitarismem při pohledu na Rusko jako nazi v trní. Ale křivda stará byla nyní dovršena novou křivdou, která právě velmi divně kontrastuje se vším tím dnešním nadšením pro brannost. Jest to aspirantský zákon, který postihuje vojáky daleko více než nevojáky v jejich občanském povolání. Kdo byl před rokem hotov se studiem a nastoupil službu občanskou, jest dnes normálním zaměstnancem státu. Ale kdo minulého roku byl také hotov se studiem a pak si šel odsloužit prezenční vojenskou službu, poněvadž byl odveden, ten nyní po příchodu z vojenské prezenční služby nastoupí jako aspirant tři měsíce bez platu a po další měsíce až do dvou roků za plat, z něhož nezbujují. Zatím co nevoják bude po celou tuto dobu tři roků (vojna a dva roky aspirantství) nejen řádně placen, ale také řádně postupovat, kdežto o tom aspirantovi budou po dvouleté službě uvažovat, zda má býti přijat jako řádný čekatel. Může se stát, že právě ten voják ani po dvou letech přijat nebude. Uvedu doklad ze středoškolské služby, že opravdu aspiranti-vojáci budou vůči svým druhům-nevojákům přímo poškozeni. Vezmeme dva kandidáty profesury,

kterí minulého roku v letním období dokončili státní zkoušky. Jeden z nich byl odveden a tudíž v červenci nastoupil prezenční službu. Druhý nebyl odveden a nastoupil po prázdninách na střední školu. Oba kandidáti měli takovou filologickou kombinaci, které jest stále třeba. Ten nevoják, ať muž či žena, si zatím odsloužil první čekatelský rok s řádným platem a nyní začne druhý čekatelský rok, v němž se mu po půl roce plat zvýší. Po třetím roku bude definitivním profesorem. Jeho kolega voják ten první rok ztrávil na vojně a nyní přijde z vojny domů a dostane také místo na střední škole — ale jako aspirant. To znamená tři měsíce zadarmo, pak do konce druhého roku plat menší než čekatelský. Teprve v třetím roce služby stane se čekatelem, tedy právě v době, kdy jeho druh nevoják, ať muž či žena, bude již definitivním profesorem. Nevoják zakotven a voják teprve začne. Rád bych věděl, zda tohle prospěje smyslu pro brannost mezi mladou inteligencí!

F. H.

Kdo se stará o konsumenta?

Když se rušilo ministerstvo pro zásobování lidu, dělali si ti, kterým toto zrušení bylo po chuti, žerty ze jména tohoto úřadu. Říkali: proč se má stát starat o to, jak se kdo živí, co kupuje k své výživě, když zásob je více, než se stačí zkonsumovati? Nečtrvalo dlouho a ukázalo se, jak bychom jako soli potřebovali dobré konsumentské politiky. Jejím jádrem je dnes cenová politika. Ještě nebyl v platnosti obilní monopol, a už byl leckde dražší chléb. U nás stačí sebemenší impuls, aby ceny šly nahoru. Ale žádný důvod není dosti silný, aby vedl k snížení cen. Krásným dokladem je vývoj cen piva. Chmel byl laciný a ječmen také. Ale ceny piva se nepřizpůsobily poklesu cen surovin. Pivovary říkaly: máme staré zásoby a nemůžeme pivo zlevnit, dokud těchto zásob nespoteřebujeme. Lze tedy souditi, že pivovary mají velké zásoby. Ale jakmile se jednalo o obilní monopol, řekly hned pivovary: nic naplat, budeme musít zdrazit pivo. — Důležitější je cena chleba. Dlouho bylo obilí laciné. Nikdo však nepřišel, aby řekl: suroviny jsou lacinější, budeme prodávat chléb laciněji.

Tvrdí se stále, že svobodná soutěž se dovede nejlépe postarat o prospěch konsumenta. Vývoj celé řady let ukazuje, že tomu tak není. Snížení cen surovin nepociťuje konsument v lacinějším výrobku; naproti tomu však stačí malíčkosť, aby konsument slyšel, že tak lacině, jak kupoval, už kupovati nebude. Snížení cen surovin neinkasuje konsument, ale někdo jiný. Ukazuje se, že péče o konsumenta je nutností. Živnostenská strana, která nejvíce se tloukla za zrušení ministerstva zásobování, špatně slouží svým lidem, neboť i oni jsou konsumenty, kteří mají zájem na tom, aby kupovali lacině a dobře, když lacině a dobře prodávat je možné. Tak zv. soukromé podnikání nedovede zajistiti prospěch konsumenta. Je potřeba vrátiti se tam, kde jsme zrušili ministerstvo zásobování. K myšlence, která v této instituci byla obsažena.

V. G.

Zapomenutý návrh

Nedávno četli jsme v tomto časopise stesk, že je činnost Svazu národů a zvláště jeho hospodářských orgánů ochromena. Proto je také důvěra světa k němu silně oslabena, a jen veliké, daleko viditelné a osvobozující mírové dílo by mu mohlo znova získati důvěru široké veřejnosti. Takovému návrhu se obyčejně nerodí v zasedáních subkomisí — ale přece bylo jednou slyšet o nápadu, který ukazuje v tento směr. Bylo to těsně před vystoupením Německa ze Svazu národů, když kterýsi francouzský delegát v zasedání Mezinárodního úřadu práce doporučoval podnikání velikých, nadstátních projektů. Pak už o tom nebylo více slyšet. A přece lze jen od takových velkorysých, nebyrokratických projektů, plných fantazie, ale nikoli fantastických, očekávati osvobozující účinek a pročištění tohoto ovzduší, které je stále hrozivějším a nabitějším nedůvěrou a bázní. Tak je na př. jednou z hlavních příčin evropského neklidu přelidněnost střední Evropy, která se před světovou válkou vystěhovalectvím zčásti sama regulovala. Dnešní poměry toho z několikaletých příčin nedovolují, a individuální vystěhování jednotlivců je vždy spíše krokem zoufalství. Ve východní Africe, v Kanadě a jinde leží podle úsudku odborníků skoro úplné ladem obrovská a zdravá území, která by mohla přijmouti a uživiti statisíce lidí. Zde by mohla veliká mezinárodní akce vykonati divy. Mohli by tam podle velkorysého plánu býti soustavně usazováni zemědělci, řemeslníci, inženýři, lékaři ze všech zemí. Mezinárodní kapitál by mohl utvořiti nová odbytíště, mohl by vzniknouti nový společenský útvar, viditelný symbol spolupráce všech národů pod patronací Ženevy. Bylo by to nejlepším odvrácením vá-

lečné psychosy. Positívni čin, osvobození pro desetitisíce mladých lidí, kteří z nedostatku činnosti extrémismem ruší mír Evropy a světa.

Fr. Pater.

politika

František Glaser:

Co se cizinci za návštěvy Ruska neukazuje

Intourist, státní cestovní kancelář pro cizince SSSR, nabízí návštěvníkovi na čtyřtýdenní pobyt bohatý program. Ukazuje-li velmi mnoho velkolepého technického a průmyslového rozmachu této šestiny zemské plochy, již je Sovětský svaz, není třeba v tomto vypichování pozitivních stránek před cizincem spatřovati hned ukázky potěmekin-ských vesnic. Musíme ovšem zdůraznit, že metody Intouristu nestačí na pravdivý obraz o poměrech v Sovětském svazu. Rusko je sice diktaturou, má však na rozdíl od ostatních diktatur duchovní přednost, že nejen nezakazuje kritiku svých zřízení, nýbrž si jí dokonce zvláště přeje a připouští veřejnou diskusi.

Tak uveřejnil právě v těchto dnech Ilja Erenburg, velký sovětský spisovatel a romanopisec, plamenný protest proti Intouristu, ježto jeho soustava informuje nesprávně zahraničního turistu. Praví doslova: „Podvádíme cizince v pravém slova smyslu, ukazujeme-li mu Rusko, jaké ve skutečnosti není. Cizinci mají získati růžový dojem o poměrech, které jsou prý v Rusku. Státní cestovní kancelář Intourist stvořila fiktivní svět a ukazuje cizímu turistovi a cestovateli ovzduší blahobytu a umělé radosti, zatím co je skryta cizincům bída mas za hranicemi začarovaného kruhu, který se ukazuje cizinci. Tato úřední cestovní agentura založila vlastní hotely, v nichž podávají jídla vlastní číšníci jako nikde jinde v Evropě. Pro cizince ze západu jsou tu čaje o páté, hudba a jiné zábavy. To nesmí být! Sovětské Rusko má své hrdiny, své úspěchy. Ukažte je cizincům, avšak ukažte jim i rub medaile. Ukažte jim, jak se stavějí lidé před krámy s potravinami, prázdňé obchody, bídu národa, starosti všedního dne, jež prožívá dnešní ruský člověk, místo abyste vypravovali cizinci pohádky o Rusku. Shlédl jsem v Nižním Novgorodě dělnické baráky, kde v jediné místnosti spolu bydleli manželé, děti, starci. Ve Voroněži jsem viděl dělnické domy, mnohem horší než kterékoliv baráky. Viděl jsem, jak vyháněli úzkoprsí přednostové stanic za bouře a deště obecnostvo z nádraží na ulice. Viděl jsem ruské kuchyně, v nichž byl takový zápach, že jej nebylo lze vydržeti. Prohlašují, že musíme ukazovati cizincům Rusko takové, jaké je ve skutečnosti, aby získali jasný obraz o situaci v Rusku. Já sám, Ilja Erenburg, nemohu nalézt vhodný byt, jsem nucen přespávat v hotelu, v němž nemohu dostati ani sklenici čaje. Když jsem přišel jednou do hotelu, uviděl jsem, že byl zatím obsazen cestovní kancelář Intouristu. Hotel změnil nyní úplně svou tvářnost. Byli tu zvláštní sluhové a číšníci, pokoje a schody byly ozdobeny květinami, byl bohatý jídelní lístek. A pro nás tu nebylo ničeho. Myslel jsem nejprve, že běží o filmový snímek, a hledal jsem fotografie, avšak později vyšlo najevo, že to není film, ale skutečnost, že celá ta výzdoba je určena pro cizince, kteří přišli poznati Moskvu. Tuto cestu ovšem aranžovala cestovní kancelář Intourist.“

Není třeba se hned ztotožňovati s těmito ostrými větami Erenburgovými: Není vše u Intouristu tak špatné, jako se přihodilo zrovna Erenburgovi ve zvlášť křiklavých případech. Avšak velká bída lidu (jakou ani v kapitalistických zemích nelze zmoci — viz naše Rudohoří), ta je tu, potkáváme se s ní, mimo pohodlné hlavní cesty Intouristu, krok co krok. Jako je správné, že takový Ilja Erenburg mluví a smí mluvit o bídě a těžkém životním boji jednotlivcové, tak jsou pochybená četná úřední opatření, aby cizinec neviděl ničeho z těchto věcí. V tomto oboru soutěží Intourist

s ostatními orgány, na příklad s milicí (jak se tu nazývá policie). V Moskvě před „Domem sedláků“ se zhroutí starší podživená žena; přiběhne k ní mladík, podpírá ji a pomůže jí, aby se opřela o stěnu. Chceme se k ní přiblížiti, osloviti ji, třeba darem pomoci utišit zřejmý hlad; avšak už je tu miličník, jenž dosud stál opřen o stožár na okraji chodníku zdánlivě čta noviny, postaví se vedle ubohé ženy a čte zdánlivě své noviny dále, avšak tak, aby k ní cizinec nemohl. Že se nesrovnávají takové „přílišné opatrnosti“ správného aparátu naprosto s úmyslem nejlepších lidí vládnoucích Sovětskému svazu, je často slyšeti. Dá se jim však zatím zabrániti stejně málo jako zákazu Intouristu, že se nesmí hoteloví zaměstnanci baviti s cizími hosty.

Špatná propaganda na hranicích.

V pohraniční stanici Něgoreloje — vedle obdivu nad znamenitou výpravou nádražní dvorany — dostaneme hned trapnou příchutí stínných stránek sovětské byrokracie, která je napadána a potírána od začátku státu opět a opět nejlepšími lidmi slovem i písmem, obrazem i filmem. Rakouský člen Ochraného svazu, který uprchl z vlasti před politickým pronásledováním, dostal v Československu místo do Moskvy. Vyžebal cestovné právě na jízdu Československem a Polskem, ježto se mu řeklo, že bude od hranic SSSR dále dopraven zdarma. Příštího dne má nastoupiti v Moskvě do práce; nádražní personál v Něgoreloje ho však nepustí do vlaku, ježto je přeplněna „tvrdá třída“, na níž má jedině nárok ten, kdo jede zdarma, a Rakušan nemá peněz, aby zaplatil rozdíl na „měkkou“ třídu. Muž tu stojí v koutě se slzami v očích: země jeho naděje ho přijímá málo vliďně. Cizinci mu musí pomoci rychlou sbírkou, aby nepřišel o své místo v Moskvě a nebyl postrkován bez pomoci mezi státy.

Moskva.

O zápachu, který je podle Erenburga v ruských kuchyních, si učiní člověk představu, nenásleduje-li na chvíli v moskevském „Domě sedláků“ intouristického vůdce a podívá se do jídelny, v níž jsou obslouženi sedláci přicházející do Moskvy. Pro laboratoř, v níž se zkoušejí květiny, jimž se daří nejlépe v moskevském okolí, je velká vzdušná místnost; jídelna však je nízká dusná předsín k této laboratoři, okna jsou blízko stropu a zaslá prachem a špinou, ubrusy ne méně a celý prostor vydechuje ve hrozně směsi pachy po rybím tuku, boršči, skopovém mase a stoce. Co je platné za takové antihygieny, že bylo sníženo proti dřívějšímu pití alkoholu; kořalečný zápach by nebyl v tomto ovzduší ani nápadný. (Opilec na ulici se dopraví podle zákona k nejbližší stanici milice, tam se mu vypumpuje žaludek, strčí se pod studenou sprchu, vezme se mu rubl a pošle se domů.)

Volného večera použijeme k procházce na vlastní pěst moskevským „Kitaj gorodem“. Je to čtvrt, v níž byli dříve usazeni malí obchodníci a výrobci; jméno Kitaj gorod, t. j. Čínské město, nemá nic společného s Číňany, nýbrž s čínskou zdí, pevnostní hladovou zdí, která obklopuje tuto čtvrt. Tu je nejzanedbanější špatně dlážděná ulice, značně srážná, tragicky žalostný dojem. „Pskovskij pereulok“ — musíme luštití na uliční tabulce. Filologickým pohledem poznáme zřejmou zanedbanost, již se dostalo tomuto místu shora, i na tom, že slovo „pereulok“ (průchodní ulice) je psáno starým pravopisem odstraněným už mnoho let — má tvjordý znak na konci. Zdá se, že touto ulicí přešly státní zákony o dětské práci stejně beze stopy jako nový pravopis: je vidět blikavé světlo v jednom krámě — je už po 22. hodině —, je to obchod obuví a uvnitř pracuje několik malých dětí, pomáhají baliti a ovazovati balíky. Venku pobíhá několik bezprizorných, jsou špinaví, v roztrhaných šatech, s odpornými vyrážkami na obličejí a na nahých nohou — člověk nepochopí, že není s to výchovná ruka Sovětského svazu zachytiti právě tenhle nebezpečný dorost.

Před boršom-kioskem (minerální voda a limonády) uslyšíme dva muže, mluvící německy. Rychle se s nimi seznámíme, jsou to sedláci z okolí, potomci německých kolonistů. Celý jejich zájem je upřen na žeň. Jeden vypravuje, že nechtělo dlouho přšet a že celá vesnice byla rozčítána, ježto

se vědělo, že bude po pšenici, nevystoupí-li příroda do určitého dne z rezervy. Pak přišel déšť přece ještě ve dvanácté hodině a všechno bylo zachráněno. S vděčností zvolal pak protinábožensky vychovaný sovětský občan: „Milý Bůh to přece jen myslí dobře se Sovětským svazem“.

A při snídani v hotelu poznáme dva ruské židy, kteří se vystěhovali za carství a žijí teď v Novém Yorku. (Kdo opustil Rusko po bolševickém převratě, nesmí už do země.) Oba jsou z Petrohradu; mají opravdu radost, že se smějí dnes podívat v Leningradě na zámek a park bývalého cara, asi marné sny jejich dětství; nepostřehnou vůbec směšnost svého myšlenkového sledu; dříve nesměl člověk říci v Rusku nic proti carovi, nechtěl-li riskovat vyhnáním na Sibiř, dnes však lze carovi nadávat podle libosti a nic se člověku nestane!

Od nespokojence uslyšíme, že sovětský občan nesmí ze státu; jen umělci, politikové, případně sportovci a časem vojáci v úředním posláním smějí za hranice — jinak se žádá za zahraniční visum 500 zlatých rublů, částka, kterou nemůže prakticky nikdo zaplatit. Leda, že tu a tam pošle dávno vystěhovalý žid rodičům peníze, aby je vzal k sobě do Palestiny nebo podobně; avšak zatím nelze pomýšlet na zahraniční turistiku sovětského občana, jeho potřeba musí být ukojena doma.

Velká naděje na snadnější dopravu ve hlavním městě, kterou přináší nastávající dohotovení podzemní dráhy, je vykoupena částí volna všech moskevských občanů: Podzemní dráha má být darem lidu sobě, proto je povinen každý Moskvan odpracovat jistý počet hodin zdarma pro podzemní dráhu, nebo se vykoupiti. 58.000 lidí, většinou ženy, pracuje dnem i nocí na stavbě metra.

Dněprostroj; kurs o středoškolském a vysokoškolském vzdělání.

Návštěva Dněprostroje patří do programu Intouristu. Že se tu lze bavit s roztomilým inženýrem P. o všech možných vědních oborech, není v žádném prospěchu. Tento vysoce vzdělaný muž podá vysvětlení o obecném vzdělání v Sovětském svazu, jež je celkem ve střední Evropě neznámé. Kdo ví na příklad, že už není v Sovětském svazu vůbec humanistického vzdělání v našem smyslu, že se latině a řečtině učí jen studenti klasické filologie na universitě? Že se dosud podporovala jako praktická cizí řeč němčina, od Hitlerova převratu že se však dává přednost angličtině? Že se dějepisu v Rusku vyučovalo jen do roku 1917 a potom byl zcela jako učivo odstraněn — až teprve přede dvěma lety se najednou přišlo na to, že je přece jen velmi důležitý, takže se teď opět pečují do mozku maličkých letopočty a životy panovníků? Ruskému dějepisu se vyučuje ve dvou oddílech: podle knihy Pokrovského se učí údobí do roku 1917, od této doby informují Bubnovovy dějiny komunistické strany.

O nehezké a zavržitelné stránce sovětského vzdělání mlčí však i ing. P.: Je to snižené oprávnění dětí bývalých neproletářů na studium. Jen hitlerovský způsob pronásledování židů a židovských potomků lze srovnat s tím, že student, který chce být přijat na sovětskou vysokou školu, musí udati na dotazníku svůj proletářský původ. Tato zášť vůči potomkům všech těch, kdo byli kdysi v Rusku podnikateli, obchodníky, velkými i malými sedláky, vyvěrá z téhož pocitu primitivní msty, téže touhy naléztí beránka snímajícího hříchy za osobní vztek a nespokojenost, jako je arijský paragraf Třetí říše. Tu je žádoucí arijský původ, onde proletářský, v obou případech je uzavřena dráha nežádoucím schopným lidem. Člověk nevěří očím a nechce rozumět, že ve státním útvaru tak konsolidovaném, jako je Sovětský svaz, lze vysvětliti tak ošklivá a člověka nedůstojná opatření strachem z protirevoluce. „Das neue Dorf“, německé zemědělské noviny, vycházející v Charkově, obsahují ostrou kritiku poměrů na zemědělské polytechnice v Chortice. Nečteme tu jen, že je obviňována jistá skupina, že zachází špatně se zemědělskými stroji, vytýká se tu také celému podniku vysoké školy, že trpí mezi svými žáky kulacké syny, kteří se tam prý vplížili, jsou tu denun-

cování jmény, žádá se tu, aby byly tyto elementy honem odstraněny, aby neutrpěl proletářský duch ústavu jejich přítomností. Maxim Gorký napsal proti horšímu postavení synů bývalých majetných tříd ve vzdělání rozhořčen leták; jeho úspěchem je, jak ukazuje skutečnost, zatím jen rozprava, avšak nikoliv rovnocennost ani nové generace.

Rostov na Donu.

Intouristu ušlo, že může nabídnouti cestovatelům něco docela originálního, a zajímavějšího zvláště Čechoslováky: Haškův „Švejk“, kterého provozuje jako pohostinskou hru moskevského realistického divadla Bolšoj Těatr. Procházíme se ulicí Bedřicha Engela a v květinářství objevíme náhodou obraz tohoto představení s plakátem. Podává se tu nadmíru groteskní porušené zpracování Švejka, Haškovovo jméno chybí na programu. (Řekli nám, že není úmyslem zamlčovat jméno autorovo, nýbrž že je Švejk už jako pojem tak populární, že se nechce — jako u národní písně — pokaždé vyzvedati skutečného skladatele.) Postavy k. u. k. měšťáctva nosí v tomto ruském Švejkovi kožíštinové pláště, ačkoliv spadá počátek světové války do léta; důvodem je, že se ruskému divákovi znázorňuje dojem bohatého předválečného měšťáka nejvýrazněji městskou kožíštinou. Uniformy k. u. k. armády mají pruský střih, ne- definovatelnou světle zelenou barvu, k tomu talířovité a balounové čepice. Lajtnant Lukáš mluví vysloveně severoněmeckým přízvukem s hrdelním r. Režisér si nedal ujíti jediné příležitosti k protináboženské propagandě: když přijde Švejk k vyšetřovacímu soudci na Karlově náměstí, plivne na krucifix stojící na stole, potom jej očistí rukávem a pověsí na něj čepici. Feldkurát Katz je hladce svěřený popská postava s kulackými botami pod ornátem, který má ve svém pokoji obraz nahých žen a který v opilosti vyznává lásku Marii Magdaleně. Když káže na kazatelně, škrábe se Ježíš Kristus na velkém kříži za ním na břiše a vysmívá se lidem, kteří se k němu modlí. Když se pak na konec Švejk dá zajmouti, pronese velkou sbatřovačí řeč a stane se rudoarmějcem. Představitel Novikov je opravdu znamenitý: je to takřka ideální český Švejk, snad trochu příliš zatížený filosoficky, jak není divu v zemi Dostojevského.

V sobotu ráno jdeme Gazetnym pereulokem, kde jsou vedle sebe dvě israelitské synagogy, ortodoxní a neologická s varhanami. Obě jsou navštíveny slabě, téměř jen starými lidmi. Šammes velmi hořekuje nad koncem zbožnosti; mládež je tak získávána komunistickou propagandou, že i tam, kde nebyly všechny modlitebny zavřeny, strženy nebo změněny v kluby, zanikl veškerý zájem o bohoslužbu. O židovských velikonocích, jak vypravuje chrámový sluha, se předhánějí odborové organizace v kulturních podnicích, filmových a divadelních večerech, koncertech, ba i hostinách zdarma, aby vylákali pracující mládež z domova a překazili jejich účast na náboženských obřadech. (Tvrzení, rozšiřované často některými antisemity, že se vede v Rusku špatně křesťanským kostelům, kdežto zbožné židovstvo se těší zvláštní lásce, je přirozeně bujný nesmysl; rovněž kolportované tvrzení, že je dnes v Moskvě o dvacet synagog více, nežli před bolševickým režimem.)

Železniční trať Rostov—Ordžonikidze.

Kde je bída, tam je i zlodějství, to se rozumí. Sovětské Rusko je však celkem dosti silné, aby stlačilo zlodějství ve státě na nesitelnou míru. Jen v jednom kraji je exekutiva bezmocná; to je zde na jihu, mezi Rostovem a Kavkazem. Už na rostovském nádraží setkáme se se školními příklady obratnosti zdejších lotrů. Nastupujeme-li do vagonů, tlačí se na člověka v úzkých dveřích černý vousatý chlapík — a už je náprsní taška s peněženkou náramně čistě proříznuta břitvou a zloděj zmizí v zástupu. Pocestní šilhají zdvíhající své kufry oknem do vagonů neustále na levo i na pravo, nevyužije-li několik kluků, kteří se tu potloukají, vhodné příležitosti, aby hmátli do kapes kabátu nebo kalhot. Noc na této železniční trati je považována za zvláště nebezpečnou. Průvodčí doporučují, aby si cestující přivázali zavazadla provazy; neboť v malých stanicích

zpravidla vlezou zvláště obratní lupiči na střechy vozů a mezi kola, vyšplhají se pak za jízdy k oknům a vytahují dlouhými tyčemi s hákem kufry, pláště, klobouky otevřenými okny. Jeden lékař, který nosí orthopedické boty, může pěti ódu o zvláštní, takřka úžasně obratnosti těchto chlapků: vytáhli mu boty z pod lavice, vložky však našel pěkně v pořádku, když se ráno probudil.

Štrašně namáhavou službu mají malí ženští průvodčí; za nepatrný plat, lopota bez oddechu na tratích, po nichž se jede celé dny, každou hodinu čištění, těžké přenášení lůžek — vše ve žhavém horku krajiny. Okna se dají otevřít jen se silami obra — vozy jsou čisté nalakovány a lak ještě lepší.

Tiflis.

Zde, kde můžeme po jízdě autem přes Kavkaz z Ordžonikidze shlédnouti Orient v plné jeho romantice, zde objevíme za prvé vycházky s velkou legrací, že městské divadlo má v repertoiru zrovna vaudeville o „Harry Dometovi“. Protikladem „Švejka“ z Rostova je zde říšskoněmecký podvodný princ poválečné konjunktury — ne sice v duchovním smyslu, avšak jako příklad, co si dávají na jevišti pro potěšení ukazovati tyto národy, které jinak nemají o Evropě ponětí. Pro ně exotičnost! — Tiflis je proslulý obchodem s rubly; cestovatel, který dosud z jisté bázně před zákony Sovětského svazu (případně podle informací Intouristu!) se neodvažoval koupiti si pod rukou ruble, neodolal zde pokušení příliš lákavému. Je zesíleno tím, že si všímá cestou víc a více, jak byl obelhán činovníky Intouristu; je tudíž lidsky pochopitelné, chce-li se nějak odvděčiti. Namluvili mu na příklad, že správným portem do zahraničí na dopisnici je toliko známka za deset zlatých kopějek, koupená u Intouristu, jež má jinou formu, nežli známka za deset papírových kopějek, jež se dostane na poště; Rus pišící do ciziny prý musí na poště koupiti za papírové kopějky vyšší známku. Přímý dotaz na poště prokázal nesprávnost této informace. Intourist prodává pohlednice za drahou cenu 15 zlatých kopějek, tedy asi Kč 3.30, v každém papírnickví je dostanete za 30—40 papírových kopějek. Nabídnou-li zde v Tiflisu malí Arméni a Peršané papírové ruble docela veřejně před Torgsinem za Kč 1.50, i za Kč 1.—, ba dokonce za 50 h za kus, je ovšem těžké je důsledně odmítati. Neboť je velmi příjemné platiti za láhev portského vína nikoliv 60 zlatých kopějek, tedy Kč 13.20, nýbrž jen 6 papírových rublů, tedy Kč 3.—. Rovněž dostaneme totéž pivo, za něž platíme číšníkovi Intouristu 35 zlatých kopějek, tedy Kč 7.70, ve výčepu za 1 papírový rubl, tedy 50 h. Telegrafujeme domů: Intourist počítá dvacet zlatých kopějek za slovo, nejkratší telegram o čtyřech až pěti slovech tedy přijde na více než Kč 20.—, na poště se platí za 10 slov 1 rubl 60 kopějek, tedy 80 h. Zde by se měla postarati sovětská vláda o spravedlivější ceny. Dá se pochopiti, že chrání vnitrozemský rubl a že nedá zemi vyprodati inflačně cizincům, ale ceny ve zlatých rublech jsou rozhodně příliš vysoké, měly by se přizpůsobiti kupní hladině středoevropské.

Na procházce poznáme člena bývalého rakouského Ochranného svazu, který byl přijat sovětskou vládou a našel tu práci. Cítí se dosti šťasten. Pracovní poměry se tu naprosto nesrovnávají s normálními komunistickými představami, naopak, dřívější majitelé továren a velkých podniků uměli si zařídit, aby byli zaměstnáni jako ředitelé ve svých bývalých závodech. Vykorišťují své dělníky a úředníky zrovna tak jako dříve — a výkonná moc sovětská tu provozuje v Orientě docela laxní politiku — nechce tu prováděti revoluční převraty, nýbrž nechává vše zvolna vyvíjeti evolučně ke komunistickému ideálu.

Nejvyšší gruzínští úředníci jsou hrdí, že se na nich nezádá znalost státní ruštiny; nepodivíme se, nemůže-li se dohovoreti vrchní číšník Intouristu, který přišel z Leningradu, s gruzínskými číšníky a na dvoujazyčném rusko-gruzínském jídelním lístku musí jezdit prstem z leva na pravo, aby jim naznačil, co si host přeje. Každý se musí učiti vedle gruzínštiny ve škole cizí řeč: většinou se volí arménština nebo perština, ruština jen zřídka, už z jistého

odporu proti národnostnímu útlaku za carství — i když dnes dělá SSSR vše jiné než národnostní útlak.

Nahoře na visuté dráze pobíhá špinavé děvčátko se džbánkem vody a jedinou sklenici v ruce a nabízí „Vodá, vodá“ — hygiena nejvyšší formy! Potom přijde několik mladíků se zřejmým obchodním smyslem a chtějí prodati cizinci „křesadlo“ — byly to jen kusy šterku, které vytrhli v nestřeženém okamžiku ze silnice.

Odjezd z Tiflisu: pro uzavřenou cestující společnost nebylo postaráno o slušný vůz, ačkoliv byl několik měsíců zamluven. Po několika zákrocích je dán bezvadný vůz: domorodci si koupili sice pro tento vůz poukázky na místa, avšak nebere se to tragicky, musí se spokojiti s horším místem. Kdo trvá na svém lístku, je odbyt staničními úředníky málo vlídným způsobem.

Železniční intermezzo mezi Tiflisem a Batumem.

Za hodinu po odjezdu z Tiflisu zastaví se v noci vlak na volné trati: lokomotiva má vadu a nemůže dále. Je nutno poslati člověka pěšky k nejbližší staničce, odtamtud telegrafuje do Tiflisu, potom to trvá tři hodiny, nežli přijede nová lokomotiva a vlak může dále. Vina strojevidce, dovidáme se. Neprohlédl pořádek před odjezdem stroj. Lid se nedá vychovati tak rychle k pořádku, jak tomu chtějí ideály odpovědných. Toto „lajdáctví“ jednotlivců volá opět a opět po nejostřejší kritice. Cit pro odpovědnost v mase? Rovný nule. Neběží o zlomyslnou sabotáž, je to obtížný, neopracovaný lidský materiál, který se dostal od knuty před dvaceti lety rovnou do inteligentní státní myšlenky. Neslýchaná obtížná úloha.

Plavba na Černém moři mezi Batumem a Jaltou.

Po Tichém moři vane rádo nezdravé scirocco: působí bolesti hlavy a ruší jinak velkou radost z přírody na kavkazské Riviéře. — V noci spí největší žádostivci čerstvého vzduchu na palubě: probouzí se s kapsami umělecky vyřiznutými — peníze a hodinky jsou ty tam.

Na palubě „Krimu“ je generál rudé armády, Gatovskij se jmenuje, bývalý Bulhar. Vypadá jako prostý voják, cizinec jej nerozezná vůbec od průměrného typu rudoarmějce. Ujišťuje, že armáda je připravena přijmouti Japonce i „Gitlera“. A vypráví o svých bojích za revoluce proti Denikinovi a Gajdovi. „Avtorita“ prý byla v armádě odstraněna jako zbytečná: To už prý se nestane, aby jel důstojník před pochoduujícími jednotkami. Vůbec se nenechává pěchota příliš pochodovati, dopravuje se co možná auty — musí-li se však pěšky, pak jdou důstojníci také s sebou.

Gatovskij zdůrazňuje zvláštní oblibu SSSR. pro Československo: Nikdy by prý rudá armáda nebojovala s Československem.

Jalta.

Je to prvé lázeňské místo Sovětského svazu, které poznáváme: a zažíváme na vlastním těle i zde chatrné zaopatření, které je vyvoláno především nedostatkem jakékoliv organizace. Že to není zrovna společný příchod 80 Českoslovačků najednou, co znervosnilo ředitelství hotelu, poznáme na příklad z otevřeného dopisu Bély Balazse v leningradském německém odborářském orgánu „Rote Zeitung“ z 6. července, jenž osvětluje stíny nezájmu všech míst, která mají býti odpovědná za lázeňský provoz a nezbytné pohodlí léčení.

Béla Balazs píše s nadpisem „Zotavení s překážkami“: „Vážení soudruzí! Považuji za svou povinnost podati Vám zprávu o osobním případě, ježto je příznačný pro obecné poměry v sestorecké zotavovně Insnabu a ježto nám nemůže býti lhostejné, jakou nesprávnou pověst dostanou sovětská sanatoria právě zásluhou tohoto cizineckého sanatoria. Koupili jsme 9. května v moskevské kanceláři Insnabu (bydlím totiž v Moskvě) pro sebe a ženu puťovku pro sestoreckou ozdravovnu, na 1. červenec. Tázal jsem se nejprve, můžeme-li dostati zvláštní pokoj, neboť jinak bych se vzdal Sestorecka, ježto je moje žena nemocná a nemůže

spáti ve společné místnosti. Byl jsem ujištěn, že jsou v sestoreckém útulku vůbec jen menší samostatné pokoje. Zeptal jsem se pak ještě z opatrnosti, bude-li oznámeno do Sestorecka, aby byl rezervován pokoj. „Přirozeně“ — odpověděli mi s povýšeným úsměvem.

Přišel jsem 1. července s paní a zavazadlem a dobrými nadějemi. „Není volné ani jediné místo,“ bylo mi oznámeno: „To je hrozné. Moskevská kancelář nám už poslala o 12 lidí více, nežli je míst, aniž nám to oznámila.“

Tato organizační geniálnost by mne snad byla rozveselila, kdyby mně nebyl řekl správce útulku a hospodyně (zdá se, že byli opravdu zoufalí ze situace), že je dům už stejně přeplněn nad dovolenou míru. Jí se ve dvou směnách. I ve společenské síni spí tři lidé. Nedostal jsem tedy pokoj a seděl celý den se zavazadlem na chodbě a čekal na ředitele Insnabu Muchina, který slíbil telefonicky, že přijde, aby mne umístil. Soudruh Muchin nepřišel. Správce domu mi nabízel v zoufalství rozličné místnosti na přespání. Měl jsem se nastěhovat se ženou do účetny. Tři psací stroje, veškerý písemný materiál, pokladna atd. měly být odstěhovány. Kam, není-li vůbec místo? (Musel jsem pomýšlet jako komunista i na to.) Ovšem v pokoji se nedalo bydlet.

Potom mi nabídl ředitel svůj pokoj, v němž bydlel se svou ženou. „Kda pak spíte?“ ptal jsem se, vida toliko jednu postel, pro druhou už nebylo místo. „Na zemi“, byla odpověď. Protože nejsem ředitel, nýbrž jen lázeňský host, nepřijal jsem ani tuto oběť. Jako poslední možnost mi nabídli jen rozpačité a zřejmě se špatným svědomím pokoj, v němž stály ovšem dvě postele. Nic jiného. Ani skříň, ani stůl a nebyly by se tam ani daly postaviti. Víím jen, že tento „pokoj“ nebyl nikdy určen pro lázeňské hosty, jinak by mne nebyla správa přijala s ujištěním, že není volné ani jediné místo. Tato místnost leží přímo nad kuchyní a přiléhá na velký komín. Je tedy po celý den vytopena. (Pro letní byt lidí nemocného srdce zvláště vhodné.) Par a pachů z kuchyně je tu ovšem plno, avšak i hluku, který člověka probudí už v 5 hodin ráno. Mimo to však není nejen v této místnosti, nýbrž v celém stavení (je to hospodářská budova) ani umývárna ani kloset. Člověk musí o poschodí níže, kolem budovy, přes dvůr nahoru do vily, nejsou-li tam v noci zavřené dveře. Doporučuje se zvláště za deštivého počasí! (Vedle toho je má žena nemocná a vůbec se těžko pohybuje.)

Musel jsem tedy odmítnouti, a to vskutku ne proto, že bych měl nezřízené nároky. Příštího rána přijel soudruh Muchin autem a přijal mne. Vyprávěl jsem mu celou historii. Soudruh Muchin se přísně zeptal: „Proč jste se nehlásil u leningradského Insnabu?“ — „Poněvadž mi nikdo neřekl, že to musím učiniti. Naopak bylo mi řečeno, že se mám hlásiti se svou puťovkou přímo v zotavovně.“ — Soudruh Muchin pravil pak přísně: „Vlastně nemáte právo na samostatný pokoj, neboť by to muselo býti poznamenáno na vaší puťovce.“ — „To mi také nikdo neřekl. To musí věděti soudružka, která mi vystavovala puťovku s ujištěním, že platí pro samostatný pokoj.“ Přesto — mínil soudruh Muchin — se zvláštním ohledem na mou osobu (?) mi hodlají prokázati zvláštní laskavost a dáti mi zvláštní pokoj . . . a nabídl mi onu vysokou pec nad kuchyní, kterou jsem už jednou musel odmítnouti. Jestliže prý ji nepřijmu, že mi nemůže vůbec nic dáti. Avšak nemohl jsem ji skutečně přijmouti. Co nyní dělati? Zaplatil jsem už 730 rublů za živobytí v měsíci červenci. Zaplatil jsem cestu z Moskvy. Počítal jsem, že nepotřebuji do 1. srpna vůbec už peněz. A co, kdybych teď neměl peněz na zpáteční cestu?

Prosím soudruhy, aby nepovažovali tento případ za mou osobní věc, nýbrž za typický případ pro vedení Insnabu. Jestliže byste mohli prosaditi, aby pracovala vyšetřovací komise tam v zotavovně, vyšly by na denní světlo ještě docela jiné věci. Byl jsem už ve mnoha sovětských sanatoriích. Byl jsem více než spokojen, byl jsem nadšen nádherným kulturním výkonem socialistického zotavení. Musí býti zrovna sanatorium cizinců takhle vedeno? S komunistickým pozdravem: Béla Balazs.“

Časopis připojuje k otisku dopisu tuto poznámku: „Redakce upozorňuje kancelář cizinců při oblastní odborové radě na poměry v cizinecké zotavovně „Insnab“ a žádá co nejrychlejší nápravu těchto nepořádků, které překážejí kulturnímu zotavení cizích dělníků a specialistů.“

Tento dopis stoprocentního komunisty potvrzuje vlastní poznatky na Jaltě. Také umyvadlo v koupelně v hotelu Intourista má docela velkou díru, kterou vytéká voda — opraveno není nic.

V bývalé carské residenci Livadiji se podává žíznivým návštěvníkům voda. Z rozbitého umyvadla se nalévá do špinavé sklenice, ačkoliv je dnes Livadija sanatorium.

Za večerní procházky po pobřeží poznáme německého lidového soudce z území německých kolonistů na Krymu. Vypravuje o nesnázích, které má sovětská soustava s německými sedláky. Ovšem spíše v ohledu ideovém nežli praktickém. Neboť německý sedlák nechce ani prováděti kolektivisaci ani se dáti kolektivisovati; provozuje zemědělství a vinařství velmi pilně a odvádí i státu vše, co po něm žádá, jen o rozdělení nechce nic vědět. Režim uzavřel s těmito německými sedláky jakýsi kompromis mlčky: vychází se ze stanoviska, že německý sedlák zaměstnává stejně celou rodinu, ba případně i zetě a snachy, představuje už tedy fakticky v rodiném smyslu druh kolektiva; stát je ostatně s jeho pílí tak spokojen, že netrvá na kolektivisaci za každou cenu, jež by za těchto okolností vynesla státu méně, nežli dosud.

Sevastopol.

Katastrofální je stav silnice z Jalty do Sevastopolu. Člověk se diví, že není při tolika výmolech vyhozen z autobusu. Základ silnice je kamení; výmoly působí zvláště bolest. Kilometr asfaltu mezi tím připadá přímo jako výsměch; rovněž veliký válec, stojící nečinně vedle příkopu.

Na lodi ze Sevastopolu do Oděsy

se seznámíme náhodou se soudruhem Jakovem Bruckem, členem ústředního výkonného výboru se zvláštním posláním, aby získal turecké rybáře z Baku pro komunistické ideje. Jemný vzdělaný muž, se čtyřmi lety university a třemi lety komunistické vysoké školy. Je nápadně dobře informován o Československu; jak praví, z knihy Ehrenburgovy „Vidění doby“. Ví o rozdílu a rozporu mezi Čechy a Slováky — a zmiňuje se v této souvislosti o řešení národnostní otázky v Sovětském svazu. Na 17. sjezdu strany, vypravuje Bruck, za Stalinova vedení se debatovalo o dvou rozličných odrůdách nacionalismu, které by se mohly státi nebezpečné Sovětskému svazu: 1. všeruský nacionalismus, který za carství utlačoval všechny Nerusy, a 2. regionální nacionalismus. Dnes je nebezpečný regionální nacionalismus: Je proto třeba odzbrojití činem nejsilnější heslo maloměstáckých, protirevolučních skupin, nacionalismus. Nacionální kultury se podporují, ovšem tak, že při tom není mezinárodní myšlenka ohrožována, nýbrž značně posilována. Sebevědomí malých i nejmenších národů 170 milionové říše se staví do služeb socialistické výstavby. „Povznesením národnosti k internacionále“ zní stalinská deviza. Národům se dává veškerá možnost činnosti v jejich jazyku, škola, správa — a tvoří se tak ventil šovinistickým pudům, dříve než vypuknou s protivnými snahami. Malým národům se stavějí veliké průmyslové závody, aby se vytvořil dělnický proletariát, jenž při radosti z národního vývoje je přístupný mezinárodnímu myšlení.

Něco podobného jako šovinistické spiknutí na Ukrajině před půldruhým rokem se už nesmí přihoditi: tam podlehl dokonce bolševický lidový komisař školství Skribny, bojovník revoluce, nacionalistickým elementům, které se spojily s polskou protišpionáží a usilovaly o odtržení Ukrajiny od Sovětského svazu za vedení reakčních účenců, agronomů a spisovatelů. Skribny, připravující polskou intervenci, spáchal sebevraždu, uznav svou zradu; revolta byla potlačena dříve, než vypukla, a soustava byla právě na Ukrajině důkladně reorganizována a upevněna.

Bruck také vypravoval, že už je prý socialisováno 93% sovětského národního důchodu; zbylých 7% musí býti socialisováno ještě do konce druhé pětiletky. Ve struktuře prý už je socialistický stát hotov; schází prý jen ještě blahobyt. Avšak už nastává stoupání životních potřeb jednotlivcových.

O d ě s a.

Mnoho starých židů a židovek obléhá hotel Intouristu; jsou tu Američané a každý oděsský žid má za velkou louží vystěhované příbuzné, o nichž už léta nic neslyšel. Jsem ovšem nejprve považován také za Yankee a musím dříve vysvětlit rozdíl mezi „Prug“ (jak zní Praha, v jiddisch) a „Brooklyn“.

Servírování v hotelu je zvláště těžkopádné; nejdříve přijde německý vrchní a táže se, co si přejeme, potom to napíše rusky na lístek, jež položí před hosta, a teď smíme doufat, že se zlíbí „officiantovi“, aby vzal lístek a zanesl jej do kuchyně. Potom obdrží ten, kdo chtěl teplá vejce, studená na tvrdo, a kávu ten, kdo chtěl čaj. — Za to je člověk odškodněn v pokojích polámanými vypínači: Jakmile chcete rozsvítit, dostanete elektrickou ránu.

Malý židovský mladík vás doprovází na soukromé procházce. Prozrazuje hořkou bídu. 15letý, vyzábělý, bos, s obvyklou čepicí na hlavě. Je mechanikem v krejčovském podniku a vydělá 32 ruble měsíčně. Za to a za nepatrný důchod sestřin (70 rublů), která je zaměstnána jako šička v téže podniku, musí žít sedmičlenná rodina. Otec, kdysi samostatný krejčí, je už léta upoután na lůžko paralyzou; nikdo se o něho nestará. Lidé se živí pšliblem chleba denně. Maso už léta neznají. Mladík má právě dovolenou. Může se potloukat jen ulicemi, nepříjde do sanatoria jako lépe zapsaný synové proletářští z těžkého průmyslu. Přidá se k němu přítel: je mu 11 let a chodí ve škole do 6. skupiny. I jeho otec, kdysi truhlář, je nemocen a bez výdělku, jeho matka pracuje ve vývařovně za 75 rublů měsíčně, za to žijí tři.

Doprovázen oběma přáteli, vstoupím do synagogy. Velká budova, která pojme dva tisíce osob, téměř všechny ostatní chrámy byly strženy. Uklizečky bědují nad nouzí, bělovousý stařec brebtá, že se nikdy nevedlo lidem tak zle, jako teď. (Zapomněl, chudák, na doby pogromů.)

K i j e v.

V krámě Torgsinu je zaměstnána Češka. Za prodavačku. Její muž je Rus, po revoluci se zdráhal dáti se vyvlastnit, odvedli ho na nucenou práci, na neurčito. Už ho nespátřila. Má tři děti a vede se jí zle, vypráví.

Hezké německé děvče, Helenu Stolzovou, poznáme náhodou na ulici. Uslyšela mluvit německy a oslovila nás. Urostlé dvacetileté děvče. Bledá a kostnatá. Sirotek revoluce. Její otec byl německý hudebník, Adam Stolz, v občanské válce přišel o život; její matka, německá kolonistka, zemřela deset dní po něm. Helena vyrostla u cizích lidí, aniž ví co bližšího o svých lidech a své vlasti. Její papíry se ztratily, nezná ani den svého narození, vyrostla jako Ruska a zapomněla už mnoho německých výrazů. Latinku může jen stěží hláskovat, od deseti let pracuje v továrně na trikotáž, patříci GPU, s počátku vydělávala 20 rublů měsíčně a je šťastna, že to dotáhla na 140. Skromně může žít docela slušně, 25 rublů platí za nocleh, tu a tam lze dostati v továrně levnější lístky do divadla, které si může dopřát. Tak přijde už trochu životní radosti do jejího srdce. Jen o mužích nechce nic vědět. Chová v nitru neurčitý pojem věrnosti a je nespokojena s přelétavostí mladých lidí, kteří jdou dnes s tou, zítra s onou.

Návštěva v redakci největšího kijevského listu „Proletařské Pravdy“: tout comme chez nous. I ty „plachty“ tiskové kanceláře Tass vypadají zrovna tak, jako naše: s redaktory, vesměs Ukrajinci, dorozumíme se nejlépe v jiddisch, druhou zdejší zemskou řečí.

Toť neoficiální dojem čtyřnedělní cesty po SSSR. Je zachycen sine ira et studio, bez vášně a tendence. Připouští závěr: „Kde je mnoho světla, je silný stín.“ (Goethe, Götz von Berlichingen.) Že je tu mnoho světla, vysvitlo už asi nezaujatému čtenáři s dostatek.

do ba a lid é

Josef Štěpán:

Poesie a próza špionáže

Dáma z lóže číslo 22.222...

Fraky a zářivé uniformy, lesk velkých toilet. Zářivý lustr opery pomalu uhasíná. Dirigent stojí u pultu a klepe taktovkou; stříbrná záplava prvních akordů rozbíhá se hledištěm.

A v té chvíli vniká slaboučký paprsek světla do lóže číslo 22.222. Pootevřenými dveřmi vsune se dovnitř ruka uvaděčova a tiskne bledé, nádherné dámě do ruky dnešní program. Světlo umírá, je tma. Krásná dáma se lhostejně podívá na program, vzdychne a zastrčí jej do kabelky, načež se nakloní k svému průvodci, těsně upjatému do bezvadné uniformy. Dívá se na ni dlouhým, laskavým pohledem a netuší. Neví, že dáma, která se tolik zdráhala jít s ním do opery, je nebezpečná vyzvědačka nepřátelského státu a že uvaděč, který jí dal program, je její spojenec; že na programu je neviditelným inkoustem napsáno tajné poselství tohoto znění: „Váš průvodce, podplukovník Falk, odnesl si dnes domů nový doplněk mobilisačního rozkazu. Zmocněte se ho.“ Ne, pan podplukovník Falk nemá opravdu ponětí, proč se jeho krásná dáma najednou tak změnila a proč mu věnuje všechno, co má. A nakonec je z toho válka.

Takhle nějak vypadá představa nezasvěcencova o vyzvědačské službě a o špionáži. Je to představa, vychovaná filmem a sensačními romány, jichž se po válce vyrojila hejna. Před válkou se o těchto věcech dohromady nevědělo; špionáže ovšem byly, a to dokonce klasické případy, jako na příklad Rédlův, který vzbudil dokonalou sensaci. Ale teprve válka sama vyvolala haussu v tomto oboru. Vzrostl počet vyzvědačů, špionáž vzrostla, zasáhla do všech oborů života válčících národů. A po válce vzrostl zájem o ni; hlavně proto, že se ukázalo, do jaké míry špionáž posunovala kola dějin. Není divu, že se lidé začali zajímat o to, co bylo za kulisami této války, která měla tak obrovský vliv na život každého z nás. Odtud zájem o paměti osob, které zasáhly do evropských dějin v tomto údobí, odtud také zájem o špionáž. Zájem zesílený ostatně tím, že se ve střízlivém životě naší doby objevil najednou netušeně romantický svět; zájem zvýšený také zálibou poválečného lidstva v napínavých příbězích, které podivuhodným způsobem uklidňují podrážděné nervy.

Tak se stalo, že slovo špion bylo brzo obestřeno závojem romantiky. Vyzvědač je hned hrdinou, nasazujícím život pro vlast, hned ničemou, schopným prodat za třicet stříbrných svou vlast. Zmiňte se o vyzvědačích, a většina lidí připomene si hned případ plukovníka Rédla, dobrodružství a tragický konec krásné vyzvědačky Mata-Hari, nebo pohnutý život „Slečny doktorky“ či dobrodruha Lawrence. Podle ustálených představ má každý řádný vyzvědač falešný vous, dovede se bleskurychle přestrojovat, uniká s neuvěřitelnou odvahou a duchapřítomností svým pronásledovatelům. Dodává svým zaměstnavatelům zprávy při nej-

menším v podrážkách, v dutých holích, v nejhorším případě v kufrech s dvojitým dnem nebo v podšívce kabátu. V žádném vyzvědačském příběhu nesmí chybět krásná žena; bez ní by neměly informace o nejmodernějších pevnostech cenu zlámané grešle.

Tato představa není správná; je naivní, nesprávná a skreslená. Vyzvědačské knihy a filmy předvádějí nám příběhy a dobrodružství ojedinelá, zpravidla romanticky přikráslená a tendenčně zbarvená, při čemž podstata výzvědné činnosti, její účel a pravidelné pracovní prostředky jim unikají. Promluvme si tedy o tomto šedivém a denním vyzvědačství, nejdříve si však všimněme, jak špionáž vznikla a jak se vyvinula.

Od pravěku až po světovou válku.

Vyzvědačství (které má často oficiální nevinná jména jako informační služba a podobně) je vojenského původu a patrně právě tak staré jako lidstvo. Opatřiti si zprávy o nepříteli (ofensivní zpravodajská služba), o jeho síle, možnosti odporu a podobně bylo stejně důležité v předhistorických bojích jako v moderní válce; právě tak již od nepaměti provázela tuto aktivní činnost snaha zabránit nepříteli pohled do vlastních poměrů a úmyslů (defensivní zpravodajská služba).

Ovšem i v tomto oboru prodělalo lidstvo určitý vývoj. Vyzvědačství, které se na úsvitě dějin příliš nelišilo od stopování při lovu zvěře nebo od způsobu amerických válek indiánských, je dnes rozsáhlým oborem lidské činnosti. Využívá pro své potřeby všechny vymoženosti moderní vědy, je to obor pečlivě a promyšleně organisovaný, pronikající téměř do všech oblastí veřejného života a zabírající do své zájmové sféry stále větší kruh osob.

Zpravodajská služba je tedy vojenského původu a nepostradatelnou pomůckou vojenského boje, neboť neznalost a omyl o situaci odpůrce skrývá v sobě nebezpečí překvapení a porážky. Výzvědná služba sdílela proto osud i vývoj vojenství a s vývojem válečného umění vyvíjelo se i umění vyzvědačské. Nemůžeme dnes očekávat od velícího generála, že se bude sám plížit na výzvědy do nepřátelského tábora, ani že bude před bitvou přijímat najaté zvědy. Této úlohy ujal se zvláštní orgán vůdcovského aparátu, který spojuje výsledky výzvědné činnosti mnoha složek v jednotný a ucelený obraz o nepříteli. Tento obraz stává se pak podkladem pro rozhodnutí o vedení boje a pro zásadní opatření pro válečné operace.

Až do konce 18. století neexistovala zpravodajská služba v dnešním smyslu jako trvalá instituce a součástka vojenského aparátu. Zpravodajské kanceláře byly zřizovány pouze pro dobu války u nejvyššího velitelství, kdežto v míru byly zpravodajské úkoly svěřovány výhradně diplomacii, která byla povolána chránit stát před překvapením od sousedů. Takové uspořádání vyhovovalo tehdejšímu poměru: vzhledem k žoldněřskému systému, zavedenému u většiny armád, se často stávalo, že vojáci i důstojníci přestupovali z jedné armády do druhé, takže vnitřní poměry vojenských jednotek nebyly zpravidla žádným tajemstvím. Na druhé straně pomalost vojenských operací a nepatrná válečná pohotovost bojujících armád poskytovala dosti času k organisování zpravodajského aparátu.

Radikální obrat nastal v době francouzské revoluce následkem změny ve válečné taktice, která postavila zpravodajskou službu před nové úkoly. Zpravodajské kanceláře, aby mohly vyhovovat stále vyšším požadavkům na ně kladeným, stávaly se trvalým zařízením, včleněným do vojenské organisace. Řádné vybudování této služby dlužno však

přičísti teprve Napoleonovi, jehož strategický genius dovedl správně ocenit význam vyzvědačské služby pro zdar válečných operací. Vzpomeňme jeho výroku k maršálu Soultovi, když tento převzal vrchní velení v tažení proti Španělům: „Jsou války, v nichž rozhoduje spíše špionáž než pěchota, dělostřelectvo a jízda; v takovém případě musí s ní vojevůdce počítat jako s hlavním činitelem.“ A konečný punc k organisaci výzvědné služby dal Bismarck, jenž uvedl v život celou soustavu vyzvědačských sítí, jejichž prostřednictvím dovídal se nejen potřebných zpráv vojenské a politické povahy, ale jimiž dovedl vhodně působit na veřejné mínění a podle svých potřeb dávat mu směr.

Špionáž je všechno.

Nový radikální obrat v celé podstatě špionáže přinesla světová válka, která ukázala, že válka není už soukromou věcí bojujících armád, nýbrž že ve službách války stojí a musí stát všechny zúčastněné národy a každý jednotlivec v nich. Ukázala, že velmi důležitým činitelem pro výsledek války není jen nálada armády, nýbrž také nálada a smýšlení v zázemí. Vzpomeňme jen, jak německé velení nesprávně spekulovalo s defaitismem Francouzů a jak správně počítalo s revolucí v Rusku. Dalšími důležitými činiteli špionáže staly se zprávy o průmyslové kapacitě země, o komunikačních prostředcích, o celkovém stavu národního hospodářství; a v této souvislosti si připomeňme, jakou úlohu měla ve válce anglická blokáda proti Německu a kolik nadějí se skládalo v Berlíně do ponorkové války a jak úzkostlivě počítalo německé zpravodajství tonáž potopených dohodových lodí. Pro vedení ponorkové války měly přímo životní důležitost nejen informace o pohybu lodí, ale i o tempu stavby nových parníků, které měly nahradit lodí potopené. Prostě špionáž zahrnuje všechny obory života, i když zdánlivě neměly přímé souvislosti s vedením bojových operací.

Proto musí dnešní zpravodajská služba, má-li stát na výši doby a plnití řádně své úkoly, proniknout do všech oborů veřejného života těch národů, které by mohly přijít v úvahu jako nepřítel v nějaké budoucí válce, podrobit je důkladnému rozboru a stanovit jejich význam a vzájemnou souvislost. Pro moderní zpravodajskou službu je právě tak důležitá zpráva o typu nových kulometů jako o komunistické agitaci v armádě a o jejich důsledcích a rozsahu. Tím přerostla špionáž své původní poslání a své původní hranice; z ryze vojenského vyzvídání přetvořila se ve vsudypřítomnou a o všechno se zajímající organisaci, prosakující všemi obory lidské činnosti. Špionáž je prostě všechno. Rozumí se, že nepouští se zřetele svůj základní cíl: poznat důkladně nepřítele, jeho přednosti a slabosti.

Ale dnešní zpravodajská služba nespokojuje se pouhým vyzvídáním a odevzdáváním zpráv. Jejím úkolem je také oslabit budoucího nepřítele všemi možnými způsoby: demoralisováním, prováděným zpravidla šířením protiválečné propagandy a defaitismu, podněcováním národnostních a sociálních sporů a nepokojů, inscenováním sabotážních akcí. Známý německý vojenský teoretik Banse doporučuje ve své knize „Wehrwissenschaft“ zřizování pomocných stanic v cizích hlavních městech, získávání cizí veřejnosti denním tiskem, rozšiřováním brožur, tendenční literaturou a filmem. Takové stanice mohou se jednou maskovat jako obecně prospěšné ústavy — na příklad čítárny, hospodářské poradny a podobně. Zpravodajství v tomto německém pojetí stává se chapadly, které s užitím tisícových lší a klik obepínají budoucího nepřítele, pronikají do nejtajnějších záhybů jeho života a plíží se do duší jeho příslušníků, aby je rozleptaly a podlomily jejich vůli k obraně.

Především organisace.

Změnám, které nastaly v úkolech a samé podstatě výzvědné služby, odpovídá také její technická stránka. Od primitivních cest z dob, kdy se výzvědná činnost omezovala na přímý průzkum nepřítelů ve válečném pásmu, je dlouhá dráha k dnešním pracovním metodám, užívajícím všech vymožeností moderní techniky. Ty tam jsou idylické doby, kdy se generál Baden-Powel mohl připlížit jako turista k nepřátelským posicím a obkreslovat si okolí pevností v podobě motýlích křídel. Byly to doby idylické a romantické; dnešní způsob je daleko všednější a prosaictejší, zároveň však obtížnější na straně jedné a důmyslnější na straně druhé. Metody výzvědné služby jsou tak rozmanité, že jich nelze přibližně vypočítat; přizpůsobují se novým okolnostem a zdokonalují se, takže lze jen v hlavních rysech zachytit jednotlivé kategorie.

Rovněž tak nelze dosti dobře mluvit o systému této práce, vyjma několika základních pravidel. Z jejího poslání docela logicky vyplývá, že se nemůže přidržet žádného pevného systému nebo plánu, nýbrž musí se přizpůsobovat poměrům a prostředí, měnit podle potřeby své pracovní metody a brát na sebe tisícovou tvárnost podle potřeby a podle vynalézavosti těch, kteří ji provádějí a řídí. Je nespočet cest a způsobů, jimiž zpravodajská služba pracuje. Obyčejně si neuvědomujeme, jak důležitá je pilná četba novin a co všechno se dozví tato služba ze zdánlivě bezvýznamných novinářských lokálek a zpráviček; nemusíme pochybovat o tom, že německé zpravodajské kanceláře čtou naše noviny ještě důkladněji než naše censura a že je neobyčejně zajímavá zpráva v národohospodářské části listu, že v městě N. či X. bude založena továrna na některý předmět, který může mít význam pro vedení války.

Páteří výzvědné činnosti zůstávají ovšem profesionální výzvědači, špióni, čili jak se jim všude v Evropě oficiálně říká, agenti. Lze je zhruba rozdělit na dvě kategorie: na agenty, kteří mají stálé bydliště v zemi, o níž má výzvědná služba zájem, a na kurýry, kteří zprostředkují dopravu zpráv, informací a případně materiálu (modely zbraní a podobně). Je přirozené, že se pro tuto službu vybírají jen lidé určitých povahových vlastností a že mají přednost především lidé mlčenliví, dokonale znalí řeči, určitého vzdělání obecného a hlavně ovšem materiálu, o němž mají dodávat zprávy. Ačkoliv, jak jsme řekli, nemá výzvědačská služba příliš mnoho obecných zásad, platí pro agenty jedno pravidlo: za žádnou cenu nesmí jeden druhého znát. Pro styk se svým ústředím jsou označeni buď čísly nebo značkami, přátelství a soudržnost však nesmí mezi nimi existovat. Chápeme proč: v případě, že by zatčený špión znal své druhy, byla by celá výzvědačská síť v několika dnech zničena. A z téhož důvodu nesmí vědět nic víc o podstatě a cílech výzvědné služby svého státu než to, čeho nutně potřebují pro svůj vlastní úkol.

Stejně opatrnosti se musí ovšem užívat i při doručování písemných zpráv, ačkoliv v poslední době je snaha pokud možno se jim vyhýbat. Duté hole a podobné prostředky dosti zevšedněly, stejně tak tajný inkoust. Spíše se užívá šifrového klíče a kamufláže, to jest určitých slovních obrátů, jimiž se oznamuje podle předem sjednaného klíče pravý obsah sdělení. Detailní provedení závisí na schopnostech a vynalézavosti agenta, při čemž platí pravidlo, že nejspolehlivější je způsob, který svou přirozeností a všedností může vzbudit co nejmenší pozornost defenzivní služby zpravodajské.

Obchodní zástupce a vyzvědačské bursy.

Ne, špióna nehledejte ani tak mezi odvážně dekoltovanými dámami nebo mezi lidmi, rozhazujícími po barech tisícovky. Možná, že o tyto kategorie mají zájem bezpečnostní úřady, defenzivní zpravodajství zajímá se však daleko spíše o nenápadné pány, kteří si otevrou seriosní obchodní kancelář. Solidní štít počestné obchodní agentury může skrývat nebezpečného vyzvědače. Není nápadný ani proto, že si často dopisuje s cizinou, ani proto, že často cestuje, a konečně ani proto, že má zrovna takový obor, který mu umožňuje dostat se do styku s lidmi z továren na letadla, zbraně a střelivo.

Bůh chraň, abychom na všechny obchodní zástupce volali policii; nebo abychom vrhli toto podezření jen na tuto kategorii lidských povolání. Říkáme jen, že je v ní nejvíce příležitosti. Může to být přece prodavač párků, který chodí nabízet své zboží do továrny na střelivo, může to být dělník či inženýr, zaměstnaný při stavbě strategicky důležitých silnic, skutečný či domnělý emigrant, číšník, prostě kolik je oborů lidské činnosti, tolik je teoretických možností pro výzvědnou činnost.

Pestrá směsice, kterou tvoří příslušníci tohoto zaměstnání, je ovšem příčinou častých zklamání. Je docela přirozené, že se málokdy najde hodný a pořádný profesionální vyzvědač, při čemž musíme uvážít, že je celkem málo těch, kteří konají tuto práci nezištně a opravdu jen z lásky pro vlast. Němci sice nastavili Schlageterovi spoustu pomníků a pamětních desek, ale přesto zůstává nezvratnou skutečností, že tento, Francouzi zastřelený, mučedník byl docela obyčejným námezdním špiónem. Vyzvědačů je těžko se dohlížet a nesmí nás překvapit, když se najednou ukáže, že X. Y. pracuje pro dvě strany najednou, že dodává zprávy zároveň státu jednomu i jeho nepříteli, u něhož má vyzvídat. Nejeden se stalo, že byly objeveny celé vyzvědačské bursy, na nichž si špióni vyměňovali zprávy docela ve stejném stylu, jak to kdysi dělávali lokálkáři pražských listů.

Obecně lze říci, že se k této službě hlásí lidé, nevyhovující ideálním podmínkám. V tom smyslu totiž, že se málo starají o zájem svého zaměstnavatele a že mu servírují zprávy, které si buď vymyslíli nebo přikreslili. Neboť ve zpravodajské službě platí ještě jedno pravidlo, že se totiž dobrý špión brzy opotřebuje. To znamená, že je to člověk, který se skutečně snaží něco vyzvědět a následkem toho se nutně dostane do nebezpečných situací, které pak končí jeho zatčením. Konrád z Hoetzendorfu kdysi řekl: „Vyzvědač, který nebyl nikdy zavřen, je špatný vyzvědač.“ Zní to paradoxně a podivně, ale je to pravda šedivého denního života výzvědné služby.

otázky a odpovědi

„Přítomnost“ a katolictví

Vážený pane redaktore,

je tomu asi 14 dní, co jsem Vám poslal dopis tohoto znění: „Byl bych Vám povděčen, kdybyste mi mohl vysvětlit, jak je možné, že revue jako „Přítomnost“, o které je jistě zbytečno opakovat, že je považována celou českou veřejností za tribunu pokrokových ideálů, může otiskovat články dra A. Fuchse o katolictví, tedy o zjevu dnes naprosto vyžitém, pro náš kulturní a hospodářský život úplně

neplodném, v našich dějinách neblaze proslulém a svou praxí zcela imorálním. Má-li dnes ještě nějakou politickou cenu, pak je to jen díky hlouposti našeho lidu. Proč dnešní naše inteligence přijímá je stále ještě jako kladnou hodnotu? Jeho existence je dnes přeci naprosto neodůvodněna! Dříve snad hlavní funkcí papeže bylo býti zástupcem Boha na zemi, ale dnes podobný nesmysl nemůže být odůvodněním. Jeho legendám dnes přece žádný inteligent nevěří (aspoň by neměl, věřil-li tomu, co se učil ve škole) a o jeho morální hodnotě rovněž nelze mluvit. Naopak svým rozporem teorie a praxe zneuctívá památku Kristovu a demoralisuje.

Vy jistě, p. redaktore, jste sám pevně přesvědčen o myšlenkové zbytečnosti katolictví, o jeho náboženské sterilnosti, o jeho bezcennosti pro dnešní duchovní život (sami jste psali o jejich vyčkávacím stanovisku k dnešní krizi), o jejich bezcharakterní diplomacii, která se nikdy neřídila křesťanskými zásadami (proti Hitlerovi neprotestovali, když páchal zvěrstva na jiných, teprve se ozvali, když jim sáhl na jejich hamižné materiální zájmy), ale přece jen propůjčíte svůj časopis sofistickým obhajobám katolictví A. Fuchse. Tím vzbuzujete dojem, že katolictví ještě stojí za diskusi. Hnutí, které téměř za dvoutisíciletí neumělo realizovati ani špetku ze svého programu, zasluhuje jen opovržení. Můj prostý dělnický mozek opravdu nemůže pochopiti chování naší inteligence v této otázce. Co v tom pokrytectví, trestuhodné lhostejnosti a bezcharakterní nedůslednosti! Co poutá lidi tak kultivované jako p. Fuchs nebo Durych ke katolické církvi? Na to si neumím odpověděti.

Za Vaši odpověď Vám předem děkuji.“

Až potud dopis.

A stále marně čekám, zdali budete, p. redaktore, na můj dopis reagovati. Opisuji znova celý dopis proto, poněvadž se domnívám, že jste jej nedostal. Nebo Vám snad připadl tak naivní, že jste jej neuznal ani za hodna odpovědi? Myslím, že má myšlenka není tak poštila dětinská, ačkoliv jsem ji snad velmi primitivně vyjádřil. Každý nemá tak obratné pero jako Vy a každý neměl přístupu ke zdrojům vzdělání. Nechápu, proč byste mně nemohl aspoň v listárně redakce odpověděti, když nechcete mému dopisu popřáti místa v „Prítomnosti“. Připadal-li Vám snad dopis poněkud nadutý, nemohu za to. Byl to opravdu ostýchavý dotaz prostého člověka, který nemůže nalézt odpovědi na tyto otázky. A nedivte se, že jsem se nepodepsal. Jsem železniční dělník, jehož představení čtou občas také „Prítomnost“ (když si ji od někoho z nás vypůjčí) a při tom jsou nedůtklivě katoličtí. Snad pochopíte, že to není zbabělost.

Doufám, pane redaktore, že mně odpovíte nějakým způsobem. Nejste přece jen redaktorem, ale do jisté míry též vůdcem.

J. V., železniční dělník.

II.

Vážený pane,

v prvních ročnících „Prítomnosti“ našel byste mnoho debat o otázce, na niž odpověď urgujete. Obávám se ovšem, že si za ně nevysloužím Vaši pochvalu. Vy zastupujete přímočaré stanovisko „Volné myšlenky“ — není pochyby, že jste poctivě přesvědčen, že jedině toto stanovisko jest charakterní a že všechno ostatní je „pokrytectví, trestuhodná lhostejnost a bezcharakterní nedůslednost“. Nuže, není to příjemné hlásit se o pohanu, ale budete musít trochu se svého pádného opovržení hodit také na mou hlavu. V pokrokových kruzích získal jsem si kdysi pochybnou proslulost tím, že jsem stanovisko „Volné myšlenky“ proti katolicismu vykládal jakožto nepolitické, státu i socialistickému hnutí škodlivé. Krátce shrnuto, ptával jsem se asi tolik: proč si dělá socialismus více nepřátel než jich musí mít? Od těch debat a polemik uplynula řada let, avšak,

zírám-li zpět na své tehdejší stanovisko, nepocituji žádnou lítost — dokonce mám nyní ještě více důvodů, abych je shledával správným, než tenkrát. Bylo by pro mne za jisté mnohem snazší, kdybych s ostatními volal, že Řím musí býti souzen a odsouzen. Dal bych tím primitivním a nepolitickým lidem příležitost, aby pochválili jasnost mého stanoviska a pevnost mého charakteru. Ale cítím zřetelně, že by to nebyla nejlepší rada, již může udělit můj rozum. Abych to opět krátce shrnul, je podle mého mínění třeba dnes usuzovat takto: proč si má demokracie dělat více nepřátel, než jich musí mít?

Politika, milý pane, jest věc sama pro sebe, a vyniká-li někdo v nějakém oboru, není ještě zaručeno, že je schopen udělit rozumnou radu také v politice. Politika, jsouc prací mezi živými lidmi a majíc za cíl dostati je na stranu myšlenky, kterou pokládáme za správnou, musí počítat s lidskými vlastnostmi, třeba tedy také s jejich katolickou vírou. Hlavní otázkou nyní jest, chceme-li míti z katolických Čechů demokraty nebo protidemokraty. Jestliže demokraty, musíme respektovat jejich katolické přesvědčení. Bylo by osudné pro věc demokracie v této zemi, kdybychom v této situaci, jak ji všichni známe, vyhlásili boj katolicismu a zahrnali katolíky do tábora odpůrců demokracie.

Jak povídám, je politika věc sama pro sebe, a hlavně se nesmí myslet, že tytéž metody, které jsou vhodné pro filosofii nebo literaturu, jsou vhodné také pro politiku. Filosoficky nedělám s katolicismem žádný kompromis, poněvadž, aby se mi to podařilo, musil bych myslet špatně, musil bych si vykládat svět proti svému vědeckému přesvědčení. Věřím ovšem právě tak málo jako Vy v katolická dogmata, a kdyby mi katolický filosof nabídl, že mi pomůže objasnit světové záhady, odmítl bych jeho nabídku vlídnějším nebo drsnějším tónem, podle toho, v jaké bych byl náladě. Zde jsem tedy, doufám, právě tak chytrý jako Vy a „Volná myšlenka“.

Ale, ačkoliv Vám to připadá podivným, existují ještě miliony lidí, kteří nejsou tak chytrí jako koalice Vy + Volná myšlenka + já. Ty miliony ještě věří tomu, čemu věřit církev katolická jim ukládá. Pokud jdu za poznáním, vede mne má cesta daleko od nich. Začnu-li však myslet politicky, staví se otázka takto: chci si udělat z těchto milionů přítele nebo nepřítel? A jsou dogmata, ve která ony věří, mým myšlenkám a cílům tak nebezpečná, že mezi katolíky a námi může být jen poměr boje a že nemůžeme získat ani jejich neutralitu?

Začnete-li uvažovat takto, musíte se nejdříve rozhodnout, co pokládáte za hlavní obsah a hlavní úkol této doby. Věříte-li, jako já, že hlavním obsahem je boj o demokracii a o řešení sociální otázky, pak si musíte říci, že je nezbytno získávat spojence hlavně pro tento boj, a nebudete tak nedůtklivě zkoumat, zda ten, kdo je s Vámi ochoten podpírat demokratický režim, má před Vaším rozumem tu vadu, že ještě věří v Pannu Marii. Je-li možno, aby z katolíků byli uděláni spojenci v boji o demokracii, pak zásadní protikatolický boj by byl největší chybou, jíž bychom se mohli dopustit. Zahánějíce katolíky k nepříteli, počínali bychom si jako úplní hlupáci. Vy sám píšete: „Má-li katolictví dnes ještě nějakou politickou cenu, pak je to jen díky hlouposti našeho lidu“. Přiznáváte tedy katolictví ještě politický význam. Z toho vyplývá, že v politice s ním musíme počítat, ať se nám to líbí nebo nelíbí. A opět se nám vrací ona otázka: má ona politická síla, kterou katolictví reprezentuje, býti v našem těžkém boji o demokracii námi získána nebo námi lehkomyšlně odpuzena? V politice se nevyplácí ignorovat nějakou existující sílu, ani takovou, která by podle našeho mínění neměla už existovat. Naprosto se vzpírám uvěřit tomu, že je pro nás tím lépe, čím více nepřátel máme. Boj proti katolicismu byl přepychem dob klidných. Dnes, když jde o samy základy občanské i národní svobody, nemůžeme tak plytvat

národnými silami, abychom z nich početnou katolickou složku vylučovali. Objetí německé, které nás svírá, stalo se zase jednou hroživým. Budeme potřebovat vši ostrážitosti, pohotovosti a svornosti, abychom odolali. Není to dosti velký důvod, abychom spor o Pannu Marii odložili na dobu vhodnější? Co je schopno nás více ohrozit: víra v tento sladký nebeský stín nebo víra v pozemského diktátora z masa a kostí? Vyřizujeme úkoly podle toho, jak jdou za sebou a podle velikosti. Největší, jak za jisté uznáte, úkol je nyní ubránit se fašismu uvnitř a hitlerismu vně, a k tomu potřebujeme tolik spojenců, kolik jich dovedeme sehnati. Teprve potom, až toto bude vyřízeno, budeme se moci případně také zabývatí osnováním plánů na porážku katolicismu, budeme-li mítí chuť. Dělat to teď je trochu jako hádat se o to, jaké obrazy mají viset na stěnách v domě, kterému hrozí zavalení lavinou. Udělali-li jsme kompromis s těmi, kteří věří v agrární cla, musíme jej udělat také s těmi, kteří věří v Pannu Marii. Dokonce se zdá býti tento kompromis podstatně lacinější. Katolická církev je mnohem menší zlo než politické diktátorské hnutí. Nestarejme se o menší zlo, když nám hrozí zlo daleko větší. Jen pošetilý hospodář půjde honit lasičku, když se objevili vlci. Uprostřed vlků — to je právě naše situace.

Ačkoliv, jako vždy, jen váhavě zápasí se světskou mocí, přece jen objevuje se katolicismus jako jedna z mála sil, které v Německu odporují hitlerismu. Máme o tom býti informováni a proto jsme otiskli články Fuchsovy. Vytýká-li se katolicismu, že nebojuje proti hitlerismu dost statečně, ptejme se, jak bojoval německý liberalismus, socialismus a komunismus? A jak obstál německý protestantismus? Tomu se v hitlerismu daří jako rybě ve vodě.

Žijeme ve dvacátém století, ale je ohrožena i většina oněch lidských práv, která už ve století devatenáctém byla pokládána za normální stav lidstva. Naše situace je taková, že musíme těžce zápolit o udržení těch svobod, jež nikdo neupíral našim otcům. Věřím, že katolicismus může býti udělán spojencem aspoň v tomto boji o svobody století devatenáctého. Až ten bude vybojován, můžeme se starat o to, jak rozšířit svobodu ve století dvacátém. -fp-

feuilleton

K. Poláček:

Panenství a soukromé vlastnictví

Slečna, která před válkou chtěla vstoupit do stavu manželského, čili, jak se tenkrát říkalo, chtěla udělat štěstí, musela býti vybavena věnem a panenstvím. Věno se skládalo ze dvou částí. Byly to jednak spořitelní knížky, o něž se musel starat otec. Matinka měla na starosti výbavu. Sotva slečna opustila školy, přestala se vzdělávat ve francouzském jazyce a klavíru si všimla tehdy, když s něho chtěla utřít prach. Zato však v domě ustavičně hrčel šicí stroj, z něhož vycházel bezpočet nočních košil. S neobyčejným zápalem se obnitkovaly kapesníky, vyráběly ažůrky, vyšívaly monogramy. Ve skříních se kupily hory ubrusků. Každý tučet se převážal hedvábnou stužkou. Tehdejší literatura říkala, že dívka, která vyšívala dečky, všivala do každého stehu své sny a touhy.

Z vyjmenovaných náležitostí věna mělo panenství hodnotu ideální, nikoli však bezvýznamnou. Ideál panenství strážil přísný otec, starostlivá máti, ale nejvíce jej měla opatrovat sama slečna. Panenství se počínalo prvním rozpučkem, to jest od té doby, kdy neurčité sny o štěstí se rodily v hlavince, a od té chvíle byla k panenství postavena bdělá stráž která je měla ostrážiti jako Rampsynitovy poklady. Matinka nepouštěla dcerušku samotnu na krok. Všude kráčela po jejím boku jako zbrojnoš. Netrpělo se lítání a noční toulky. Páni, kteří neměli pevné existence,

byli zaháněni s křikem a láním. Symbol panenství byl věnek rozmarýnový, a slečna, která si neuchovala tento poklad, zašlapala věnek rozmarýnový, zapomněla se, čili spustila se. Takovou pak otec mnohdy zavrhl a zahnal od svého prahu. Historické romány s lítostí vykládají, jak padlá slečna byla vyhnána z rodného domu za listopadové noci, kdy prudký severák bičoval temná mračna; a jak nešlechtného svědce užíral červ svědomí a jak potom bidně zašel. Otec pak odpustil slečně teprve na smrtelné posteli. V románech se sice stávalo, že padlá slečna přece jenom došla svého štěstí. Vzal si ji cituplný mladý muž; nestalo se to ovšem hned, ale po dlouhých odkladech, neboť ona slečna dlouho odmítala návrhy onoho pokrokového mladíka, prohlašujíc, že ho není hodna. Na konec však přece svolila. V praktickém životě však padlá dívka těžko udělala štěstí. Když se přece jenom vdala, tehdy se to stalo pod její sociální úrovní; vzala si obyčejně vdovce s jedním dítětem a obličej toho vdovce byl poďobán od neštovic.

Jako nyní, tak i kdysi snažili se páni sváděti dívky čili zašlapati věnek rozmarýnový. Zbaviti dívku panenství nazývalo se vítězstvím čili dobýti tvrz. Moudří otcové a laskavé matinky stranili v této příčině svým synáčkům a moudře hlásali, že se mládí musí vybouřit. Když pak se mládí vybouřilo, tehdy hledalo nevěstu s neposkvrněnou minulostí. Ženichové nedali se zkrátiti o tuto část věna, nedbajíc na to, že jejich dobývání tvrzi značně zmenšilo počet věnků rozmarýnových. Nikdo se tenkrát nepozastavoval nad touto nedůsledností, jenom emancipované ženy a pokrokoví mladíci, kteří z programových důvodů hlásali, že žena má také právo se vybouřit.

První útok na ideu panenství učinila světová válka. Ta, zasahujíc do volného obchodu, otrásla soukromým vlastnictvím. Panenství zakolísalo. Klesalo v ceně v opačném poměru se stoupáním cen zboží. Není náhoda, že otřesení posice panenství je v souvislosti s klesáním zlatého standardu a se vzrůstající inflací. Vlády a panny nestřežily svůj poklad. Panenská ctnost a národní hospodářství octly se v úpadku. Poptávka po panenství se nezmenšila, ale zásoby panenství nestály ke krytí potřeby. Blížila se revoluce.

Vzpomínáme, jak světová válka zalomcovala mužskou prestiží. Muž v době kamenné vybral se na lov a byl, obtížen kořistí, uctivě vítán a oslavován jásajícími ženami. Muž před světovou válkou vytáhl do úřadu. Zatím jeho žena uklízela domácnost, vařila, prala, zašívala, hašteřila se s dětmi a pokorně, jak se sluší na poddanou bytost, očekávala návrat svého manžela. Muž se vrátil z úřadu. V očích měl těžkou únavu, prohýbal se v kříži a stěnal. Manželka se znepokojila. Zakázala dětem kňourat a dovádět; nasýtla znaveného muže; potom mu připravila vyšívaný polštář, aby složil naň hlavu, obtíženou úředními záležitostmi. Chodilo se po špičkách kolem muže, který se v úřadě zaměstnával nesrozumitelnou a svízelnou duševní prací. Muž, který se vrátil z úřadu byl hrdina, jenž se potýkal s veřejnými záležitostmi. Měl právo na božské počty a špatná manželka, která mu je odpírala.

Potom toho úředníka oblékli do uniformy a poručili mu, aby s puškou v ruce bránil vlast. Úřední místnosti osiřely. Na místa mužů nastoupily ženy. Vzbudilo podiv, jak brzy vnikly ženy do úřední rutiny. Záhý se naučily prudce stahovat okénko, přijaly za šaltrem kyselou a nadutou tvář, jak sluší úředníkům; naučily se krotit rozsáhlý a reptající zástup poplatníků; dovedly pronásledovat lidský rod; jejich osopování na partaje by uznal za dokonale i nejsveřepější byrokrat. Oděly se ve stejnokroj elektrických zřízenců a naučily se proštípotvat lístky a vykřikovat „hotovo“ ne hůře, než před tím muži. Potom spěchaly domů, obstaraly nákupy, uvařily oběd, umyly dětem umouněné tváře a nikdy se neprohýbaly v kříži, nebraly na sebe tajemnou tvářnost lidí, klesajících pod tíhou veřejných záležitostí. Nebylo nikoho, kdo by jim připravil vyšívaný polštář, aby na něm složily utýranou hlavu.

Bylo to velké odhalení mužského rodu. Pod touto ránou mužská prestiž zakolísala, aby se už nikdy nevzpamatovala. S mužskou prestiží uvald vínek rozmarínový. Snad ještě nyní píš učitelky svým žačkám do památníků, že největší ctnost je mladé dívky nevinnost. Prakticky však málo slečen běře si z tohoto aforismu poučení. Moderní doba zasáhla pronikavě do svrchovaných práv soukromého vlastnictví a nejvíce utrpělo panenství.

dopisy

Bolestný hlas

Vážená redakce!

Odhodlal jsem se napsati Vám několik řádků o našem nesmírně těžkém postavení, těžkém zvláště nyní, kdy naše srdce jest rozrušeno a naše mysl bolestně překvapena vládním nařízením o aspirantech. Veřejnost československá se nás musí zastat, náš problém nesmí zůstat otevřený a nevyřešený! Vládním nařízením o aspirantech jsme my, aprobovaní kandidáti profesury, ohrožováni přímo na své existenci, ba hrozí nám úplná zkáza. Zdá se nám, že z nás chtějí udělat generaci, která má být obětována. Je nás asi 1000, máme úplné zkoušky profesorské, je nám většinou 25—30 let, značná část (většina) nás učí na měšťanských školách v postavení výpomocného neb zatímního učitele za plat asi 750—815 Kč měsíčně. Mnozí z nás už učí na měšťanské škole 5—6 let. Bláhově, trpělivě a s krajní obětavostí jsme po léta čekali, že přece si tam nahoře (je to pro nás velmi vysoko) všimnou našeho ubohého postavení, vydobytého pětiročním vysokoškolským studiem, ukončeným státnicemi, ba i doktoráty, že nás potěší sdělením přece tak přirozeným a spravedlivým, že naše služební léta ztrávená na měšťanské škole nám budou pro službu na střední škole započítána, že nás tím nesmírně duševně vzpruží, neboť podléháme duševní depresi chtít nechtě, a že zkrátka vyřeší náš problém důstojně a spravedlivě, a zatím — bylo vydáno vládní nařízení o aspirantech, které nás uvedlo ještě do větší beznaděje, ba přímo do zoufalství, a které nám mladým, věrným synům své vlasti silně viklá, jestli už úplně nezviklalo, víru v demokracii a spravedlnost. Voláme k vládě republiky: nežeňte nás do zkázy, když je tu možnost spravedlivého a lepšího řešení, nevyhánějte nás z demokratického kruhu, nežeňte nás do extrémů, kam bychom byli uneseni proudem i proti své vůli!

Pročte-li si kdo vládní nařízení o aspirantech, musí mítí dojem, že tohoto „dobrodiní“ mohou být účastni jen bohatí, kterým rodiče mohou poskytnouti finanční podporu — ale co my, synové rodičů nemajetných neb vůbec bez rodičů, namnoze i ženatí, kde my seženeme úvěr? Ustanovování apr. kand. profesury, kteří už učí léta na měšť. školách aspiranty profesory bylo by lidsky kruté a krajně nespravedlivé. Podle zmíněného vládního nařízení máme žítí čtvrt roku úplně bez platu, pak po 15 měsících máme mítí plat asi 570—660 Kč měsíčně (dle místa pobytu) a teprve po dvouročním službě v postavení aspiranta se můžeme státí čekatelí. Propuštění můžeme býtí i bez udání příčiny. Kdo jen tuto číslici stanovil, jaké bral měřítko, počítal-li vůbec může-li s takovým „platem“ vyjítí mladý muž-intelligent, odkázaný sám na sebe neb

dokonce muž ženatý? Neb se snad zjistilo, že aspiranti profesori nemusí obědvati, neb že mohou chodit v záplatovaných šatech? Tihle otrhanci a říkám to nahlas s hladem a bídou zápasící lidé mají býtí vychovateli našich studentů?

Proč „tam nahoře“ nesestaví nejdříve rozpočet a neuvažují? Na měšťanských školách dostáváme s počátku plat asi 750 Kč (po 18 měsících 815 Kč!), tedy docela tolik jako učitel po maturě — naše mnohoroční vysokoškolské vzdělání je nám zde tedy na škodu — jsme vůči kolegům učitelům finančně o 5 let pozadu.

Byt zabere 70—100 Kč (v městech kol 150 Kč) a to bez otopu a světla, strava asi 400 Kč, teď kde jsou peníze na kult. potřeby (noviny, vědecké a pedag. časopisy, knihy a pod.), což nutně potřebujeme, to nám, doufám, nikdo neupře; kde zůstanou peníze na různé běžné potřeby, v zimě na otop a světlo, na šatstvo a prádlo, boty, co bude v nemoci? O zábovách se nám dávno ani nesní. Zkrátka s platem, který pobíráme na měšťanské škole tak tak už uhájíme holý život, ale jak to bude s „platem“ aspirantským?

Když shrnu vše v celek:

1. Vládní nařízení o aspirantech prof. je jen pro bohaté, chudým — těm, kterým mělo pomoci — uškodí.
2. S „platem“ asp. prof. nelze vůbec vystačiti.
3. Můžeme se vůbec ženit, ač máme 25—30 let a co teprve ti, kteří jsou už ženati? Není to také problém národní?
4. Kdybychom se stali aspiranty profesury naděláme si nové dluhy (půjčí-li nám kdo), nové proto, poněvaď už máme spoustu dluhů z vysokoškolských studií u různých sociálních péčí, Husova fondu, Radhoště, Hlávky, z poukázek na mensovní obědy atd., a zavázali jsme se i reversy, že dluhy do určité doby zaplatíme.
5. Máme dojem, že zmíněné vyřešení vypracovali lidé až příliš dobře situovaní, necítící se strádající inteligenci, a kteří nám chtějí přímo zlomyslně vnutit mínění, že nám „pomáhají“ a kteří by lépe dokázali své často na odiv stavěné vlastenectví, kdyby uvažovali o šetření tam, kde je daleko oprávněnější než na nás, kteří sotva žijeme.
6. Příklad bychom si, aby byla odstraněna protekce při obsazování míst prof. na středních školách, o níž se nám dostává sem tam zneklidňujících zpráv a která nás jistě nepřesvědčuje o demokracii.
7. Dále je pro nás velmi důležité, aby nám bylo lidsky nesitelně upraveno naše postavení na školách měšťanských, kde většina nás několik let učí a patrně ještě vyučovat bude.
8. Životní důležitost má pro nás náš požadavek, aby nám byla plně započtena služba na měšťanské škole při přestupu na školu střední.

Nakonec bych chtěl ještě podotknouti, že je nám nesmírně líto a pro nás velmi bolestné, že nám nejbližší: Ústřední spolek čl. profesorů — jehož členy v budoucnu patrně budeme — dosud nic soustavného pro nás nepodniká — tento snad egoismus, ale určitě nevšímavost našich příštích starších a šťastnějších kolegů nás hluboce rmoutí. Přesto neztrácíme ještě naději a doufáme pevně, že se nás ještě zastane. —S—

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2

Palác Banské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Vítězslav Nezval:

HRANICE.*)

*Neusedej ptáče na rozjetou pílu
Odlet Rozdrtí tě hřít než vánice
Neusedej ptáčeku Zde jsou hranice
Kolik tě jich čeká na tvé cestě*

k Nilu

*Pták si klidně hovoří na brutálně
brůvčě
na ně gilotinují se národy
Pták je poslušen své matky přírody
Neví komu patří Německu či Lítově?*

*Závidím ti ptáku závidím vám květy
vaši sokratovskou filosofii
Zvláště teď kdy cítím v sladkém
Podýjji
zápach po síře když vidím bojovně!*

*) Ze sbírky „Sbohem a šáteček“.

POZNÁMKY

P. E. Straka-Svarinský:

M. R. ŠTEFÁNIK.

(Románové epos L. N. Zvěřiny o čtyřech dílech v deviatich časťach. Strán 1232. Nákladom Fr. Borového v Prahe.)

Mám-li sa pokúsiť o recenziu veľkého diela L. N. Zvěřiny, ktorý sa s úspechom nielen podujal, ale i zhostil románového spracovania života, osudov a diela národného giganta dra M. R. Štefánika, stojím opravdu v rozpakoch, omedzený niekoľkými desiatkami tlačových riadok novínového stĺpca.

O nezapomenuteľnom bohatierovi a hrdinovi, ktorého údelom od kolísky až po hrob bolo utrpenie, sa toho už od tragického jeho skonu mnoho popísalo. Táto literatúra však obec čitateľskú ani zďaleka

neuspokojovala. Verní stúpenci Štefánika čakali s dôverou, že pero nie len povolané, ale i vyvolené, sa ešte len objaví. A ich viera nebola sklamaná.

Generál Milan Rastislav Štefánik, doktor, osvoboditeľ a prvý minister války, vstal práve z mŕtvých perom Zvěřinovým, aby v srdciach a dušiach tých, ktorí ho milovali a milujú i za hrob, a vo vďačných dušiach detí ich detí večne žil a k národu, pre ktorý trpel, za ktorý umyl i zdravie i život dal, i z neznáma hovoril.

Staré židovské Sinedrion, poriadajúce svojho času v Jeruzaleme preklad Starého zákona z gréčtiny, sa snáď neujalo svojho úkolu s takou pietou, preto, že si pred každým napsaním slova Hospodín a Jehova umyli ruky a vymenili písacie náčinie za nové, ako Zvěřina pri tomto veľkom diele.

Bohatsky život nášho Veľkého si majster rozvrhol od deviatich dielov, v ktorých spôsobom geniálnym podal nesmrteľné dielo osvoboditeľovo, opierajúc sa o historicky doložené fakty.

Je ťažko stručne písať o veci, ktorá od prvej až do poslednej písmeiny je jedinou ódou a hymnou, vzniklou z horúcej lásky k drahému mŕtvému národu. A nemožno ani byť autorovi dostatočne vďačným za neskreslené a verné podanie toho, ktorý svojej tak miloval...

Zvěřina počína okamžikom narodenia Milankovho na košarišskej fare, Nocou dvadsiateho prvého júla roku 1880, keď strýkko Boháč drkotá domov na rebriniaku a keď oslepený bleskom meteoru, zapadlého za Bradlom, zvolá úprimne: „Ej, ale že bola! Si videv, Janko?“

A v tej minúte práve zažiarila iskra života Milankovho, jehož duša svetlá už od útlej mladosti usilovala vždy o vyššie, dokonalejšie a lepšie.

Mladost, a to zvlášť detské a študentské letá Štefánikove zachycuje autor veľmi dojemne a líči vrodenný smysel malého Milanka pre pravdu, spravdlnosť a krásno, vštepovaný mu tiež najbližším okolím: mamulienkou, oteckom a babenku... A vnímavá a svetlu prístupná krásna duša dieťaťa naplňuje útle jeho srdiečko horúcou láskou k svým a k bližným, k rodnej hrude a národu úpiacemu v púťach tyрана.

Pretože je však láska utrpením, ubolená je duša Milankova už od raného detstva, keď stráca malého Fedorka, na jehož hrobeček nosí nezábudky z Lopušnej, kam chodí, aby po vlnkách potôčka púšťal svoje papierové lodičky až hen do Ameriky.

Lebo dieťa toto chce stále ďalej a bližšie k svetlu a pravde.

Je mu malá izba, dvor i záhrada. Do sveta túži. A keď mu nestačia drobné nôžky, krydla si pripevní z ručnikov k pazuchám a v prvom pokuse o let soskočí s kuchynského stola, aby sa náležite potíli.

A tlie sa veru na každom kroku života, prenasledovaný zlobou osudu i ľudí doma i za hranicami. Život jeho je nepretržitou radou utrpenia telesného i duševného a umieraním od počiatku až do konca, vyplneným prácou a láskou.

Nuž, duša je dnes prepýchovým zbožím, z ktorej daň krvou srdca nutno splácať. A tomuto údalu ani Milanko neušiel, pretože je osud nemilosrdný.

Duša Milankova je dušou jeho otca, národné uvedomelého evanjelického kňaza, ktorý už ako päťročného dieťa s drevenou šablíčkou víta dobrovoľníkov za slobodu v štyriatich ošmóm.

Slovenská duša, plná lásky, ktorá vo Francii, kde domov našia, upozorňuje na krivdy páchané na Čechoch. Lebo Milan je od počiatku

až do konca centralistom, ako je patrné z odmietnutia požiadavku slovenských ruských legiónárov na Sibiri, aby im rozkazy boli čítané slovensky a nie česky. Preneho je len jedného národa a obe jeho vetve Čechmi nazýva. I tú v Čechách žijúcu a Nemcami utlačanú, i tú na Slovensku živoriacu a Maďarmi deptanú.

Dielo Zvěřinovo však získava na cene i skutočnosťou, že dovoľuje pohľad nazpät. Do dób a pomerov, na ktoré sa mladá generácia nepamätá a ktoré mnohí zo starších pamäť nechcú.

Historicky overené fakty spôsob maďarských privandrovalcov a „pánov“, náhončích pri voľbách a všelijaké tie podlé a špinavé intrigy, persekúcie a neslýchané drzosti maďarských „nadľudí“, plujúcich verejne pred Slovákov, naplňujú hnusom každého a vďačnosťou k autorovi, že tieto pravdy raz pre vždy priklinoval, aby svet videl humanitu politiky maďarskej šľachty. Tie nečisté rajdy pánov, domnievajúcich sa, že je možno vnútorné presvedčenie a uvedomenie a národný cit Slováka kúpiť za judášsky groš a pár meric pšenice či slahu dreva. A tá zbesilosť z poznania, že sa, súdiac dľa seba, zmýlili v adrese a že je Slováka možno síce zlomiť, ale nikdy nie ohnúť.

Nemožno to vylíčiť v krátkosti a podať ocenenie všetkého. Je treba si vec osobne prečítať. Ale nie len to, ale i vlastniť, aby nám bolo jasné, kto že to dal národu takeho syna a kto že to boli, čo nám ho odchovali.

Nuž, malí ľudia veru. Prošli a neznámí. Košarištčania, počnúc od babenky... Lebo genius si miesto svojho zrodu dľa zákona Prezretelnosti v tiesnivých pomeroch s obľubou hľadá z odvekej pravdy, že utrpenie zušľachťuje a upevňuje.

F E U I L L E T O N

Lev Trockij:

ÜNOROVÁ REVOLUCE.*)

První dva měsíce roku 1917 bylo Rusko ještě romanovskou monarchií. Za osm měsíců stáli již u kormidla bolševici, o nichž počátkem roku málokdo věděl a jejich vůdci ve chvíli převzetí moci byli ještě obviňováni z velezrady. V dějinách se nenajde druhého tak prudkého obratu, zvláště máme-li na mysli, že jde o národ o půl druhém stí milionů duší. Je jasné, že události roku 1917, jakkoli se kdo k nim staví, zasluhují studia.

Dějiny revoluce, jako každé dějiny, musí především říci, co a jak se stalo. To však není ještě všechno. Ze samého vyprávění musí se stát jasným, proč se události staly tak a ne jinak. Na události nelze patřit jako na řetěz dobrodružství, ani ne-

mohou být navázány na nitku morálky předem sestrojené. Musí být poslušní vlastní zákonitosti. V jejím odhalení právě spatřuje autor svůj úkol.

Nejnepochybnejším znakem revoluce je přímý zásah mas do dějinných událostí. V obyčejných dobách stát, monarchický stejně jako demokratický, se vznáší nad národem; dějiny dovršují odborníci toho oboru: monarchové, ministři, byrokraté, parlamentníci, žurnalisté. Ale ve chvílích převrátných, kdy se starý pořádek stává masám nesnesitelným, masy lámou přehradu oddělující je od politického dějiště, říjí se přes své tradiční zástupce a svým zásahem vytvářejí východiště novému řádu. Je-li to špatné nebo dobré, ponecháme soudu moralistů. Sami běheme skutečnosti tak, jak jsou dány objektivním chodem vývoje. Dějiny revoluce jsou nám především dějinami násilného vpádu mas do oblastí řízení jejich vlastních osudů.

Ve společnosti zachvácené revolucí bijí se třídy. Je však úplné zřejmé, že změny, dějící se v hospodářských základech společnosti a v sociálním podkladu tříd od počátku do konce

revoluce, nikterak nestačí, aby objasnily chod revoluce samé, která v krátkém úseku časovém strhává stáletá zřízení, tvoří nová a znovu je strhává. Dynamika revolučních událostí se určuje p ř í m o rychlými, napjatými a bouřlivými změnami psychologie tříd, které se vytvořily před revolucí.

Záleží to v tom, že společnost nemění svých zřízení podle potřeb, jako řemeslník obnovuje své nástroje. Naopak, společnost prakticky pojímá zřízení nad ní visící jako něco věčného. Po celá desetiletí je opoziční kritika jenom bezpečnostním ventilem masové nespokojenosti a podmnínkou ustálenosti společenského zřízení: tohoto zásadního významu nabyla na příklad kritika sociální demokracie. Je třeba docela zvláštních, na vůli osob a stran nezávislých okolností, které strhávají s nespokojeností okovy konservatismu a vedou masy k povstání.

Rychlé změny masových názorů a nálad v době revoluce vyplývají tedy nikoli z pružnosti a hybnosti lidské duše, nýbrž naopak z jejího velkého konservatismu. Chronická zaostalost ideí a vztahů za novými objektivními

okolnostmi až do chvíle, kdy se ony říjí na lidi v podobě katastrofy, rodí v období revoluce hnutí ideí a vášní, hnutí vyvíjející se skoky, které se policejním mozkům zdá prostým výsledkem činnosti „demagogů“.

Do revoluce vcházejí masy nikoli s připraveným plánem společenské přeměny, nýbrž s palčivým pocitem, že je nemožno trpět poměry staré. Jen vůdčí vrstva třídy má politický program, který si však ještě žádá zatěžkávací zkoušky událostmi a přijetím v masách. Základní politický postup revoluce záleží právě v tom, že třída vystihne úkoly, plnyocně ze sociální krize, záleží v činné orientaci mas metodou postupného vylučování. Jednotlivá období revolučního postupu zpečetěná / střídání jedněch stran druhými, vždy radikálnějšími, vyjadřují rostoucí tlak mas doleva, pokud se rozmach hnutí nestřepe s objektivními překážkami. Tehdy se počíná reakce: zklamání jednotlivých vrstev revoluční třídy, růst indiferentismu a tím i upevnění posic protirevolučních sil. Toť obrazec revolucí, alespoň minulých!

Jen studiem politických proměn v samých masách lze pochopit úlohu

*) Předmluva k druhému dílu „Dějiny ruské revoluce 1905—1917“, které vydává v bohatě ilustrovaných sešitech Fr. Borový.

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90—, Kč 130— za 1 m

Sklady a generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílkova 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplacené

A tak i Milan, tento vzorný demokrat, který i po dosažení akademického titulu a po sbratření se s navýznamnějšími osobnostmi politickými a literárními doma i v cizině zůstává verným synom Košarisk.

„Pre vás som len Milanom“, protestuje horlive a rozhodne proti titulu „pán doktor“. A ani za chrbátom ho takto cudze žiaden z Košariskanov nepomenuje. Pre nich je: n a š i m doktorom lebo ho milujú.

A takých scén, ktoré až k slzám pohnú, zachytil Zvěřina celé desiatky. S akou nelfčenou radosťou si diplomat Štefánik odyádza v Amerike z prednáškovej siene pod pazuchy starú a vetchú babku Kačku z Košarisk, v šatke na hlavu! S akou úctou chová bibliu starého Vaňka! Ako miluje Emila Carneta a padá jeho lásku, po ktorej nehodí kameňom, lebo duša jeho je plná lásky.

(Dokončení.)

P. VÁŠA — F. TRÁVNÍČEK: SLOVNÍK JAZYKA ČESKÉHO.

Po zprávách denních listů, že budeme mít konečně slovník našeho jazyka, dokonce snad slovníky dva, přichází od slibu a novinářských zpráv k činu nakladatelství F. R. Borového; soukromé podnikání ukázalo se zde opět pružnější i hbitější než instituce oficiální, kterou je v tomto případě Česká akademie a která má ve Státním nakladatelství nakladatele velmi dobře fundovaného, a v tomto případě nezměrně lépe postaveného, než může být kterýkoliv nakladatel soukromý.

Podle prvního sešitu Vášova—Trávníčkova slovníku nelze dobře odhadnouti jeho rozsah a obsah, a proto chtěl bych se omeziti na několik poznámek hlavně s hlediska technického.

Dobře učinilo nakladatelství, že zvolilo drobné, čitelné písmo (nonpareille) s náležitým prosvětlením řádek, což napomáhá přehlednosti, a že zaměnilo původní tři sloupce za sloupce dva. Doporučiti bych mohl jen pokud možná největší jednotnost i stručnost ve vysvětlivkách, zkratkách, interpunkcích, rádlových rozlišení slov spisovných, lidových, za spisovná přijatých, vulgárních, vyznačené vazby sloves a pod. Typografia.

TULÁCKÉ POVÍDKY. (J. Jahoda: Vagabundi, Nakladem Fr. Borového v Praze, 1934, str. 284.)
Josef Jahoda vypěstoval u nás, někdy s nemalou formální dokonalostí a dovedností, typ drobného žánrového obrázku lidového, v němž obsah a podání vzácné a působivé přiléhají. Se zvláštní zá-

libou zadíval se do světa malých, odstrčených i vyděděných lidí, nikoli s planou a soucinnou sentimentalitou, nýbrž okem dobráckého a znalého pozorovatele, jenž objevuje kus duše a podstaty života toulavého pronároda silnějšího i různých těch existencí potulných řemesel, nebo i na konec těch ztroskotanců, živořících v pastouškách z milosti obce.

Naučil se rozumět tulácké duši, drsnému životu tuláckému, neposedné krvi, která se nedá spoutat ani za cenu dobrého a lákavého bydla, tuláckou chudobu, tuláckou lásku, tuláckou drsnost i tuláckou dobrotu srdce. Hlavně tuto dobrosrdečnost, prostotu vandráka, jenž pozvolna mizí ze silnic a vsí, dovede Jahoda zvláště podchytiť a zdůraznit. Jeho lidé mají srdce, mají cit, mají smysl pro čestnost, hrdosť, mají lásku k dětem, mají svou hrdosť, mají svou nedůvěřivou opatrnost, ale i neobmyslnost srdce.

Jahoda umí do každé malé prózky uzavřené dějově a sevřené do plastické názornosti zhustit drobný výsek nejednou rozlehlého děje románového, z jeho povídek by snadno narostly obratněmu vypravěči velké romány. Jahoda je vypravěč obratný a jadrný, má velkou znalost života, a hlavně pohotovou znalost jazyka svých lidí i osobitého jazyka lidového vůbec, z něhož čerpá a překvapuje jak jednotlivými slovy, tak i celými obraty a úslovími.

Je to jazyk typicky lidový, nezřídka se opakující ve svých výpravových prostředcích. To už spíš v kresbě postav bývá Jahoda schematictější, což je při takové spoustě obrázků a dějů takřka přirozené. J. S.

strany a vůdců, které opomíjete jsme neméně nakloněni. Vůdce jsou třeba nezávislou, a přece velmi vážnou složkou těch proměn. Bez vůdčí organizace rozptýlila by se energie mas jako pára neuzavřená do parního válce. Avšak přece hýbe nikoli válec, ani píst, hýbe pára.

Otřize studia změn masového vědomí v epoše revoluce jsou docela zřejmé. Uhnětené třídy dělají dějiny v závodech, kasárnách, vesnicích, na ulicích měst. Při tom si ze všeho nejméně uvědomují je zaznamenávat. Období největšího napětí sociálních vášní nechávají vůbec málo místa rozjímání a líčení. Všem mizím, ba i plebejskému žurnalistu přes její ostré lokty se daří za revoluce zle. A přece není situace historikova zanedbatelná. Záznamy jsou neúplné, rozházené, nahodilé. Ale ve světle událostí tyto střípky usnadňují nezřídka uhodnouti směr a rytmus podzemní proměny. Ať už špatně nebo dobře, ale na odhadu změn v masovém vědomí zakládá revoluční strana svou taktiku. Dějinná cesta bolševictví svědčí o tom, že tyto odhady, alespoň v hrubých črtách, lze uskutečnit. Pročpak by to, co lze dosáhnouti revolučnímu politiku ve víru boje, nebylo lze dosáhnouti historikovi post festum?

Avšak proměny dějící se ve vědomí mas, nejsou původní ani nezávislé. Ať se idealisté a eklektikové durdí jakkoli, vědomí se přece určuje bytím. V dějinných okolnostech uspořádání Ruska, jeho hospodářství, jeho tříd, jeho státu, v působení státu druhých musily se zakládat předpoklady Únorové revoluce a revoluce Říjnové, která přišla po ní. Pokud se zdá nejzáhadnějším to, že právě zůstala země první postavila k moci proletariát, třeba hned s počátku hledat rozluštění ve zvláštním rázu této zaozelené země, to jest v jejích odlišnostech od jiných zemí.

Dějinné zvláštnosti Ruska a jejich specifický význam jsme načrtli v první kapitole knihy, zahrnujících v sobě stručný nárys vývoje ruské společnosti a jejich vnitřních sil. Doufejme, že nezbytná schematicnost těchto kapitol čtenáře nepoleká. — V dalších oddělech knihy setká se pak čtenář s těmi sociálními silami v živém ději.

Tato práce se nikterak neopírá o osobní vzpomínky. Že byl autor účastníkem událostí, to jej nezprostilo povinnosti stavět svůj výklad na dokladech přísně prozkoumaných. Autor mluví o sobě, pokud je k tomu postaven událostí nucen, v třetí osobě. Není to prostě literární způsob: subjektivní tón, nezbytný v autobiografii nebo v pamětech, nebyl by vhodný v historické práci.

Že však byl autor účastníkem boje, usnadňuje mu pochopení nejen psychologie činných osob (v smyslu individuálním i kolektivním), nýbrž i pochopení vnitřní spojitosti událostí. Tato přednost může mít kladné výsledky, splní-li se jedna podmínka: nespolehat na údaje své paměti ani v maličkostech, ale ani ve velkých věcech, a to nejen co do skutečnosti, ale i co do pohnutek nebo nálad. Autor má zato, že pokud bylo na něm, tuto podmínku splnil.

Zbývá věc politického postavení autorova, jenž jako historik stojí na téměř stanovisku, na kterém stál jako účastník událostí. Čtenář arci není povinen sdílet se o politické názory s autorem, jež autor nemá proč skrývat. Ale čtenář právem žádá, aby historická práce nebyla apolozií politického postavení, nýbrž aby byla vnitřně zdůvodněným zobrazením objektivního pochodu revoluce. Historická práce se jenom tehdy úplně shoduje se svým určením, rozvíjí-li se událostí na jejich stránkách ve veškeré své přirozené zákonitosti.

Je k tomu třeba tak zvané dějinné „nestrannosti“? Nikdo ještě jasně nevyšvětil, v čem ona záleží. Často citovaná slova Clemenceauova, že revoluci třeba pojímat en bloc, v celku, jsou v lepším případě vtipnou vytáčkou: jak je možno míti se za přívržence nějakého celku, jehož podstata záleží v rozkolu? Aforismus Clemenceauův vyprýštil zčásti ze zmatenosti nad předky příliš rozhodnými, zčásti z neobratnosti před jejich stíny.

Jeden z reakčních a proto módních dějepisců soudobé Francie, L. Madelein, který tak salonně zostudil Velkou revoluci, zrození to francouzského národa, ujišťuje, že „dějepisec se musí postavit na hradbu ohroženého města a současně musí viděti jak oblehatele, tak obležené“. Jen tak prý lze dosíci „smiřující spravedlnosti“. Práce Madeleina sama však svědčí o tom, že třeba si i šplhá na hradbu, rozdělující dva tábory, činí tak jen jako zvěd reakce. Dobře ještě, že tu jde o tábory minulosti: za revoluce je pobyt na hradbě spojen s velkými nebezpečími. Ostatně za pohnutých chvílí hlasatelé „smiřující spravedlnosti“ sedí mezi čtyřmi stěnami, vyčkávající, na čí straně se ukáže vítězství.

Vážnému a kritickému čtenáři třeba nikoli věrolomně nestrannosti, která mu skýtá pohár smíru s jedem reakční nezávislosti dobře usazeným na dně, nýbrž vědecké svědomitosti, která pro své sympatie a antipatie, nepokryté a upřímné, hledá oporu v potvíném studiu skutečných faktů, ve vymezení jejich skutečných vztahů, v objevení zákonitosti jejich pohybu. To je jediný možný dějinný objektivismus a k tomu úplně dostačující, neboť snese svou zatěžkávací zkoušku a utvrzuje se nikoli dobrými úmysly dějepiscovými, za něž sám ještě k tomu ručí, nýbrž zákonitostí

dějinného procesu samého, kterou odhaluje.

Prameny k této knize byly mnohé periodické publikace, noviny a žurnály, paměti, protokoly a jiný materiál, zčásti rukopisný, hlavně však materiál vydaný Ústavem pro dějiny revoluce v Moskvě a Leningradě. Pokládali jsme za zbytečné odkazovat v textu k publikacím, protože by to čtenáři jen překáželo. Z knih, které jsou sbírkami dějepisných prací, užili jsme zvláště dvousvazkových „Náčrtků k dějinám Říjnové revoluce“ („Očerki po istorii Oktjabskoj revolucii“, Moskva, Leningrad, 1927). Části těchto „Náčrtků“, sepsané různými autory, jsou nestejně hodnoty, ale ať tak či onak, obsahují bohatý materiál faktů.

Chronologická data naší knihy jsou všude zaznamenávána podle starého letopočtu, to jest za světovým a nyní i sovětským kalendářem o 13 dnů pozadu. Autor byl nucen užívat kalendáře, který byl platný za revoluce. Nedalo by ovšem velkou práci přepsat data podle nového kalendáře. Ale taková operace odstraňuje jednu obtíž, aby plodila druhou. Pád monarchie vešel do dějin s názvem Únorové revoluce. Podle západního kalendáře udal se však v březnu. Ozbrojená demonstrace proti imperialistické politice Zatímní vlády vešla do dějin s názvem „dubnových dnů“, zatím se však podle západního kalendáře udala v květnu. Nezastavujeme se u jiných událostí a dat, poznamenáváme ještě, že se říjnový převrat udal podle evropského kalendáře v listopadu. Kalendář sám, jak vidíme, je zabaven událostmi a dějepiscem nemůže revoluční počítání času vyříditi prostým aritmetickým škrtem. Necht čtenář jen pamatuje laskavě, že dříve než revoluce smetla byzantský kalendář, musila smést zřízení, jež se ho drželo.